

İngiltere'nin Osmanlı Politikasını Kayseri'de Uygulamak: İngiliz Konsoloslarının Kozanoğlu'yla Yaptıkları İki Görüşme

Implementing England's Ottoman Policy in Kayseri: Two Meetings of the English Consuls with Kozanoğlu

Necmettin DURMUŞ*

Öz

1830'lardan itibaren İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü korumak ve devletin kurumsal ve mali yapılanmasına katkı sunmak politikası doğrultusunda, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz konsoloslar önemli görevler üstlenmişlerdir. Buldukları bölgelerde Babıâli'nin uygulamaya çalıştığı reformların işleyişini gözlemleyen, suiistimalleri rapor eden, iktisadi gelişmeyi desteklemeye dönük önerilerde bulunan konsoloslar, gerekli gördüklerinde merkezkaç güçlerin merkezi devletin egemenliğine boyun eğmesini sağlamaya yönelik arbuluculuk görevi üstlenmekteydi. Bu politika doğrultusunda, hakimiyeti altındaki göçebe aşiretlerin Kayseri, Maraş ve Bozok'ta gerçekleştirdiği yağma seferlerinin söz konusu bölgelerde yol açtığı iktisadi gerilemenin önüne geçmek ve merkezi devletten bağımsız hareket eden Kozanoğulları'nı devletin egemenliği altına sokmak üzere, 1849 ve 1852 yıllarında Kayseri konsolosları Henry Suter ve James H. Skene, resmî unvanıyla Sis ve Cebel-i Kozan Kaymakamı olan Çadırcı Mehmed Ağa ile iki görüşme gerçekleştirmişlerdir. Kozanoğlu'yla yapılan görüşmeleri detaylı bir şekilde anlatan raporlar, Kozanoğulları'na ve egemenlikleri altındaki coğrafya ve nüfusa dair detaylı bilgiler edinilmesini sağladığı gibi, çözüme kavuşturulmaya çalışılan sorunun, İngiliz konsoloslarının sandığından çok daha karmaşık olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler: Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere, Kayseri, konsoloslar, Henry Suter, James Skene, göçebeler, Kozanoğlu.

Abstract

From the 1830s onwards, British consuls in the Ottoman Empire undertook important responsibilities in accordance with Britain's policy to preserve the integrity of the Ottoman Empire and contribute to the institutional and financial restructuring of the state. Stationed in various regions, these consuls observed the implementation of reforms, reported administrative abuses, and proposed measures to support economic development. When deemed necessary, they also acted as mediators to ensure the submission of centrifugal forces to the sovereignty of central government. Consistent with this policy, in 1849 and 1852, Kayseri consuls Henry Suter and James H. Skene held two separate meetings with Çadırcı Mehmed Ağa, who held the official title of Governor of Sis and Cebel-i Kozan, with the aim of preventing the economic decline caused by marauding expeditions of nomadic tribes in the Sanjaks of Kayseri, Maraş and Bozok, and bringing the independently acting Kozanoğlus under the sovereignty of the state. The detailed reports documenting the meetings with Kozanoğlu not only provide detailed information about the Kozanoğlus and the geography and

* Dr., Bağımsız Araştırmacı. E-posta: necmettindurmus@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5791-4127

demographic aspects of their dominion, but also revealed the greater complexity of the problem in question compared to the initial perception of the British consuls.

Keywords: Ottoman Empire, Britain, Kayseri, consuls, Henry Suter, James Skene, nomadic tribes, Kozanoğlu.

Giriş

1849 ve 1852 yıllarında iki İngiliz konsolos, Henry Suter ve James Henry Skene, “Anadolu’nun son derebeyi”¹ olarak tanımlanan, resmî unvanıyla Sis ve Cebel-i Kozan Kaymakamı Çadircı Mehmed Ağa’yla görüşmek üzere, Ağa’nın Kozan Dağı’ndaki Belenköy isimli merkezine gitmişlerdir. Görüşmelere dair kaleme aldıkları raporlar, Kozanoğulları’nın ve onlara tabi göçebe aşiretlerin politik, iktisadi ve askeri yapısına dair önemli bilgiler verdiği gibi İngiltere’nin 1830’lardan itibaren sürdürdüğü Osmanlı politikasına da ışık tutmaktadır.

Yeni Osmanlıların meşhur isimlerinden Ziya Paşa’nın konsolosları derebeyine benzetmesi örneğinde de görülebileceği üzere (Albaş, 2020, s. 76), konsoloslar genellikle, Osmanlı Devleti’nin içişlerine yaptıkları müdahaleler nedeniyle olumsuz birer aktör olarak sunulmaktaydılar. Konsoloslar, gerçekten de yalnızca kendi vatandaşlarının hukuki haklarını ve ticari çıkarlarını koruma görevlerinin dışında pek çok faaliyette bulunmuşlardır. Bu faaliyetler, Ziya Paşa’nın verdiği tepkiye benzer şekilde, özellikle taşra idarecileri ve yerel nüfuz sahipleri açısından sıklıkla rahatsızlıklara neden olmuşsa da konsolosların kaleme aldığı raporlar sayesinde tarihçiler, Osmanlı İmparatorluğu’nun pek çok bölgesine dair iktisattan sosyal hayata, isyanlardan uyum sağlama çabalarına, coğrafyadan arkeolojiye son derece kıymetli bilgiler edinebilmişlerdir. Benzer şekilde, Henry Suter ve James H. Skene’in Çadircı Mehmed Ağa’yla yaptıkları görüşmeler, neredeyse tamamen Osmanlı kaynaklarına dayanarak incelenen Kozanoğulları’nın farklı bir kaynaktan sesinin duyulmasına olanak sağlamıştır. Fakat unutmamak gerekir ki İngiliz konsolosların yürüttükleri faaliyetler ve kaleme aldıkları raporlar, nesnel bir gözlemcinin titizliğinden ziyade, büyük ölçüde İngiltere’nin Osmanlı politikasını yansıtmaktadır.

Mehmed Ağa ile yapılan görüşmeler, Kozanoğulları’nın merkezi devlete karşı pazarlık gücünün hayli yüksek olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir. Kozanoğulları, Çukurova’nın kuzeyini çevreleyen ve Anadolu ile Çukurova arasında geçilmesi güç bir hat şeklinde uzanan Kozan Dağı ile güneyde Çukurova’nın Ceyhan Nehri’nin kuzey kesimindeki verimli ovaya hâkim durumdadırlar. Osmanlı Devleti’nin idarî mekanizmasınınca tanımlandığı anlamda bir sancak olan Kozan, kuzeyde Sivas, güneyde Adana eyaletleri ile doğuda Maraş sancağı, batıda ise Kayseri ve Niğde sancaklarınınca çevrelenmiştir (Cevdet Paşa, 1986, s. 115). Yönetimi, Kozan-ı Garbî ve Kozan-ı Şarkî olarak ikiye bölünen, fakat iki yönetim birimi arasında belirli bir coğrafi sınır bulunmayan bölge, aynı aileye mensup kişilerce hanedan biçiminde yönetilmekteydi. Hanedana askeri gücünü, dağda yerleşik aşiret mensuplarıyla Çukurova’da kışlayan Türkmen ve Kürt göçebe aşiretleri sağlamasına rağmen, politik güçlerinin esas kaynağı buldukları coğrafi mevkidir. Hanedanlarının ismini verdikleri dağ, karşılığında hanedana muazzam bir siyasi güç ve Osmanlı Devleti’nin taleplerine karşı direnme olanağı sağlamıştır. Ahmed Cevdet Paşa’nın deyişiyle “ahalisi vahşi ve yerleri sarp olduğundan gereği gibi taht-ı inzibata alınamamış ve hatta usul-i Devlet-i aliyeye üzere tahrir olunamamıştır” (Cevdet Paşa, 1986, ss. 108-109).

Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Çadircı Mehmed Ağa, hâkim olduğu coğrafya ve nüfus üzerinde mutlak otoriteye sahip olduğu gibi, aşiret mensupları kendisine tam bir bağlılık duymaktadır² (Yörük, 2014, s. 30). Öte yandan, merkezi devletle kurulan simgesel ve gevşek bağlılık ilişkisi, Kozanoğulları’nın artan siyasi gücünün merkezi idare karşısı şekilde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun anlamı, Kozanoğlu’nun gücünün Osmanlı Devleti’nin mali, politik ve askeri gücüne hiçbir katkı sağlamaması bir yana, hakimiyetleri altındaki savaşçı göçebe aşiretlerin Çukurova’daki kışlaklarından, Maraş ve Kayseri’nin çeşitli bölgelerindeki yaylaklarına yaptıkları düzenli göçler ve yağma akınlarıyla, Anadolu’nun bu bölümünü tam bir istikrarsızlık içine sürüklemeleridir. Söz konusu politik gücün artışı, Çukurova ile Kayseri ve Maraş’ın verimli ovalarını tarım yapılamaz hale getirirken, ticaret ve ulaşımı öngörülebilir olmaktan

¹ FO195/338, No 14, 3 Eylül 1852.

² FO195/338, No 14, 3 Eylül 1852.

çıkarmış³ ve Osmanlı eyalet idarecileri, savaşçı aşiretlerin yarattığı asayiş sorunlarını kalıcı şekilde sona erdirmeyi başaramamıştır.⁴

Savaşçı aşiretlerin yol açtığı asayiş sorunları, verimli arazilerin tarımsızlaşmasına ve ticaretin istikrarsızlığına neden olarak Osmanlı Devleti'ni doğrudan etkilediği kadar, İngiltere'nin iktisadi ve politik çıkarlarını da tehdit etmekteydi. Dolayısıyla, asayiş probleminin çözülerek istikrarın tesisi, Babıâli kadar İngiltere büyükelçisini, Osmanlı yerel idarecileri kadar İngiliz konsolosları da ilgilendirmekteydi. Bu nedenle, Kayseri'de görev yapmış iki İngiliz konsolos, bölgenin istikrarsızlığa düşerek iktisadi potansiyelini gerçekleştirememesinin esas nedeni olarak gördükleri göçebe aşiretlerin yaptıkları yağmaların önüne geçilmesine katkı sunmak istemişler ve bu amaçla, Kayseri çevresindeki göçebelerin önemli bir kısmının tabi olduğu Kozanoğlu Çadircı Mehmed Ağa'yı göçebe yağmalarının durdurulması amacıyla ikna edebilmek üzere onunla iki görüşme gerçekleştirmişlerdir.

Bahsi geçtiği üzere, konsolosları çetin yol şartlarına rağmen Kozan Dağı'na çıkmaya iten neden İngiltere'nin Osmanlı politikasının doğrudan bir sonucuuydu. Bu nedenle konuyu daha anlaşılır kılmak amacıyla, makalenin ilk bölümünde kısa bir şekilde İngiltere'nin Osmanlı politikası ve Kayseri'de bir konsolosluk kurulmasının altında yatan gerekçeler anlatılacaktır. Ardından gelen bölümde, önemli bir kısmını Kozanoğulları'nın hakimiyeti altındaki göçebe aşiretlerin oluşturduğu, Kayseri çevresindeki göçebe aşiretlerin yol açtığı asayiş probleminin konsolos raporlarına yansımaları anlatılacaktır. Makalenin son iki başlığı ise önce Henry Suter'in ardından James H. Skene'in Mehmed Ağa ile yaptıkları görüşmeler ve görüşmelerin sonuçlarını içerecektir.

İngiltere'nin Osmanlı Politikası ve Kayseri'de İngiltere Konsolosluğunun Kurulması

On dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreği geçildikten sonra, Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu, Kafkaslar, Yakın Doğu ve Orta Asya'da artmakta olan iktisadi ve politik nüfuzunun ve özellikle 1833 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Hünkâr İskelesi Anlaşması'nın⁵ İngiltere'de yol açtığı kaygı, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü koruma kararlılığının İngiltere tarafından yürütülecek doğu politikasının temellerinden biri haline gelmesine neden olmuştur.⁶ 1853 yılında İstanbul'da vekil büyükelçi olarak görev yaptığı sırada Albay Hugh Rose "Tarihte hiçbir ülkenin devamlılığı bir diğer ülkenin çıkarları açısından bu kadar önemli olmamıştır"⁷ sözüyle Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiltere politikası açısından anlamını son derece açık ve başarılı bir şekilde özetlemekteydi.⁸ Söz konusu politika çerçevesinde İngiltere'nin, birbiriyle ilişkili, kabaca üç hedefi gerçekleştirmeye çalıştığı söylenebilir. Her şeyden önce, Osmanlı İmparatorluğu'nda yürürlükte olan ve serbest ticareti kısıtlayan idari ve mali engellerin kaldırılmasının İngiltere'nin iktisadi çıkarları kadar Osmanlı Devleti açısından da faydalı olacağı düşünülmekteydi (Dönmez, 2014, s. 223). 1842 yılında İngiltere büyükelçisi Stratford Canning'in belirttiği üzere "...[Osmanlı İmparatorluğu'nun] koşullarını iyileştirmede hiçbir şey ticaretin ve Hıristiyan devletlerle iletişimin artırılmasından daha önemli değildir."⁹ İlk hedefi gerçekleştirme doğrultusunda 1838'de iki devlet arasında imzalanan Baltalimanı Ticaret Anlaşması'yla serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılması için en önemli adım atılmıştır.¹⁰

³ BOA.MVL.17/61; BOA.MVL.229/12.

⁴ Benzer koşullar savaşçı göçebe aşiretlerin bulunduğu pek çok bölgede mevcuttu. Bkz. (Schilcher, 2010, s. 199).

⁵ Hünkâr İskelesi Anlaşması için bkz. Beydilli (1998).

⁶ Söz konusu politika üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı için bkz. (Bailey, 1940; Davison, 1992; Rodkey, 1929; Rodkey 1930; Puryear, 1969; Dönmez, 2014; Sarialioğlu, 2017).

⁷ FO78/930, No 98, 17 Mart 1853.

⁸ 1846 yılına gelindiğinde, 36 konsolos birimine ulaşılan Osmanlı İmparatorluğu, en fazla İngiliz konsolosunun bulunduğu ülke konumundaydı (Kocabaşoğlu, 2004, ss. 34-37; 54-59).

⁹ FO78/476, Mahfuz, 30 Mart 1842.

¹⁰ Baltalimanı Ticaret Anlaşması'nın maddeleri için bkz. (Kütükoğlu, 2013, ss. 138-143). Anlaşma maddeleri üzerine İngilizlerin görüşü için bkz. (FO78/332, No 190, 25 Temmuz 1838).

İngiltere'nin Osmanlı politikasının ikinci hedefi, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının önüne geçmektir.¹¹ Nitekim böyle bir ihtimalin ortaya çıkaracağı sonucu öngörülemez politik kaos engellemenin en etkili yolu, halkın koşullarını geliştirmeye hizmet edecek şekilde, Osmanlı Devleti'nin kurumsal ve mali modernleşmesine destek sunmaktır. İngiltere'nin Osmanlı politikasının son hedefi ise Osmanlı İmparatorluğu'nun ticari kapasitesini artırmak üzere özellikle tarımsal üretimin geliştirilmesine yönelik politikaları teşvik etmek ve bu konuda Osmanlı bürokratlarına yol göstermektir.¹²

Öte yandan, Babiâli tarafından ilân edilen yahut uygulanmaya çalışılan reform girişimlerinin taşrada sorunsuz şekilde hayata geçirilebilmesi son derece önemliydi. Bu nedenle, Osmanlı Devleti'nin yapacağı reformlara destek sunmakta kararlı olan İngiltere'nin, Osmanlı taşrasındaki konsolosluk görevlilerinden eyaletlerdeki gelişmeleri ve işleyişi gözlemleyerek İstanbul'daki büyükelçiye rapor etmeleri beklenmekteydi. Konsolosların bir diğer görevi ise buldukları bölgenin iktisadi potansiyelinin gerçekliğe dönüştürülmesi için neler yapılabileceği ve bunun önünde ne gibi engeller olduğuna dair düzenli raporlar kaleme almaktır. Dahası, İngiltere'nin İstanbul'daki büyükelçileri, konsolosların eyaletlerdeki Osmanlı yöneticilerine reformların uygulanması konusunda yardımcı olmalarını ve destek vermelerini istemekteydi. 1832 yılından 1841 yılına kadar İngiltere'nin İstanbul'daki büyükelçiliği görevini sürdüren Lord Ponsonby, konsolos sayısının artırılmasının eyaletlerdeki Osmanlı yöneticilerine rehberlik edebilmeleri açısından önemini vurgulamaktaydı. Erzurum konsolosu James Brant ise konsolosların eyaletlerde Osmanlı reformlarının hayata geçirilmesi ve yerel entrikalara karşı Osmanlı yöneticilerinin korunması açısından önemine değinerek, konsolosluk açmak için yalnızca İngiliz vatandaşlarının yaşadığı bölgelerle sınırlı kalınmaması gerektiği görüşündeydi (Dönmez, 2019, ss. 372-374).

İngiliz vatandaşının bulunmamasına rağmen konsolosluk açılan kentlerden bir tanesi, konsolosluğun kurulduğu 1841 itibarıyla 6.541 hanelik merkez ve yaklaşık 125.000 sancak nüfusuna sahip Kayseri'ydi.¹³ İngiltere'nin Kayseri'deki ilk konsolosu, 1841 yılının son ayında kente ulaşarak göreve başlayan Henry Suter'dir.¹⁴ Kayseri'de konsolosluk tesis edilerek, Trabzon yardımcı konsolosluğu görevini sürdüren Henry Suter'in konsolos olarak Kayseri'ye atanmasında ve ardından Samsun ve Tarsus yardımcı konsolosluklarının yeni konsolosluk bölgesine bağlanmasında Erzurum konsolosu James Brant'ın etkili olduğu anlaşılmaktadır (Dönmez, 2019, s. 372).¹⁵ Henry Suter, konsolosluk görevinin yanı sıra, İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu arasında faaliyet gösteren Henry Suter&Co. isimli ticaret şirketini idare etmekte ve Kayseri konsolosluğunda görev yapan Edmund Calvert ve Andre Masson da aynı şirket için çalışmaktadır.¹⁶

1842 yılının başlarında kaleme aldığı bir raporda Henry Suter'in bildirdiğine göre, eskiden önemli bir ticaret merkezi olan Kayseri, uzun süredir iktisadi açıdan gerileme içerisinde. Dahası son birkaç yıldır, özellikle Mehmed Ali Paşa ile yapılan savaşlar ve buharlı gemilerin ticaretin bir kısmını karadan denize doğru yönlendirmesi söz konusu gerilemeyi iyiden iyiye artırmıştır.¹⁷ Buna rağmen Suter, İngiltere'nin Kayseri'ye konsolosluk açacak kadar ilgi göstermesinin nedenini açık eden bir şekilde, her şeye karşın

¹¹ 1846'da Lord Palmerston Canning'e mektubunda, "Büyük Britanya'nın politikası bir barış politikasıdır; barışı korumak için Avrupa'daki güç dengesinin devamlılığı zorunluluktur; Türk İmparatorluğu'nun bütünlüğü bu dengede önemli bir unsurdur; bu İmparatorluğun dağılması muhtemelen büyük güçlerin savaşına neden olacaktır..." (FO78/635, No 3, 1 Ağustos 1846) demekteydi.

¹² FO78/636, No 46, 24 Ekim 1846. İngiltere büyükelçisi Stratford Canning 1845 yılında şöyle demektedir: "[Osmanlı İmparatorluğu'nun] dağılması medeni dünyayı sarsar, zenginleşmesi ise muazzam şekilde ticaretimizin çapını genişletir ve ürünlerimizin tüketimini artırır." (FO78/598, No 151, 21 Haziran 1845).

¹³ FO195/205, No 4, 26 Şubat 1842. Osmanlı kaynaklarına göre Kayseri nüfusu için bkz. (İpşirli, 2002, 98; Köse, 2015). Kayseri konsolosu Henry Suter, 1849 yılında Babiâli tarafından Kayseri'de yapılan nüfus sayımına dayanarak verdiği söylediği rakamlara göre ise Kayseri'nin merkez nüfusu hane olarak 4.927 Müslüman, 1.666 Ermeni, 374 Rum olmak üzere toplam 6.967'dir (FO195/338, No 6, 27 Mart 1850). Bu halde 1841 yılı için verdiği 6.541 hane sayısı ile 1849 yılında Osmanlı sayımına dayanarak verdiği 6.967 sayısı oldukça tutarlı gözükmektedir.

¹⁴ FO195/205, No 2, 28 Aralık 1841.

¹⁵ Ayrıca bkz. FO195/205, No 4, 26 Şubat 1842. Henry Suter ile James Brant'ın aynı zamanda 1835 yılından itibaren ticari ortaklığı bulunmaktadır (Yılmaz, 2023, s. 169; Dönmez, 2019).

¹⁶ FO195/205, No 47, 30 Aralık 1844.

¹⁷ FO195/205, No 4, 26 Şubat 1842.

Kayseri'nin, çevresi ve İstanbul, İzmir gibi şehirlerle ticari ilişkisi süren önemli bir merkez olma özelliğini korumaya devam ettiğini belirtmektedir. Kayseri ihracat ve ithalatı, özgün yanları bulunmakla birlikte, genel hatlarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer bölgelerinin ticari faaliyetlerine hayli benzemektedir. İngiltere'den ağırlanmış ve ağırlanmamış pamuklu kumaşlar ile iplik¹⁸, Rusya'dan demir, Almanya'dan çelik ve cam ürünleri, İtalya'dan kâğıt, Fransa ve Belçika'dan kumaş, ipek ve fes gibi ürünler getirilirken, Diyarbakır, Musul, Halep ve Şam'dan pamuklu ve ipekli ürünler ile İran'dan tütün, şal ve kına gelmekteydi. İngiliz yünlü kumaşları yerel zevklere hitap etmediğinden, diğer ülkelerin yünlü ürünlerine kıyasla çok kısıtlı bir satış imkânına sahipti. Suter'in belirttiğine göre, yerel zevklerin İngiliz üreticilere tanıtılmasıyla, İngiliz yünlülerinin Kayseri ve çevresinde önemli bir pazara kavuşması mümkündür.¹⁹

Kayseri ve çevresinin en önemli ihraç maddeleri cehri, yün, keçi kılı, pamuk, boya kökü, kitre, anason tohumu, keten tohumu, mahmude otu, kürk, deri gibi hammaddelerdir. Söz konusu ürünler arasında ihracat için en kıymetlisi, boya maddesi olarak kullanılan cehridir. İklim ve toprak yapısıyla en kaliteli cehrinin üretildiği bölgelerin başında gelen Kayseri'nin, İmparatorluktaki yıllık toplam cehri üretiminin yaklaşık üçte ikisine sahip olduğu konsolos tarafından tahmin edilmektedir.²⁰ Bir diğer önemli ihraç maddesi olan yün, özellikle yaz aylarında Kayseri çevresinde sayıları artan Türkmen ve Kürt göçebe aşiretler tarafından arz edilmektedir. Henry Suter, büyük kısmı yerel köylülerin yünlü kumaş üretiminde tüketilen yünün, ihraç amacıyla kolaylıkla beş yüz ton kadar temin edilebilmesini mümkün görmekteydi. Kitre, yabancı anason, keten tohumu ve tavşan kürkü İzmir ve İstanbul üzerinden Avrupa'ya, önemli miktarda tilki kürkü ise Erzurum üzerinden Gürcistan'a gönderilmekteydi. Birbirini destekleyen pastırma üretimi ve dericilik kentin önemli imalat ve ihracat sektörleriydi. Kentte aynı zamanda ithal edilen kumaşların boyandığı çok sayıda boyahane bulunmakta ve yıllık yaklaşık kırk beş bin parça boyanmış kumaş imparatorluğun çeşitli bölgelerine ihraç edilmekteydi.²¹

Daha önce bahsedildiği üzere, iktisadi meselelerin yanı sıra, konsolosların önemli görevlerinden bir tanesi Osmanlı taşrasındaki idari işleyişi gözlemek, şahit olunan aksaklıkları ve usulsüzlükleri büyükelçiye iletmek ve bunun yanı sıra önce Tanzimat Fermanı ve ardından Islahat Fermanı'yla ilân edilen reformların hayata geçirilip geçirilmediğini takip etmektir. Bu anlamda konsolosun Kayseri'ye ulaşmasının ardından kaleme aldığı ilk raporların önemli kısmının kentteki idari işleyişe dair olması tesadüf değildir. Örneğin raporlardan bir tanesi Kayseri kadısını konu edinmektedir. Konsolosa göre kadı son derece adil şekilde görevini sürdürmekte, halkı yerel nüfuz sahiplerinin baskısına karşı korumakta ve Babîâlî'nin reform planlarına destek vermektedir. Bununla birlikte, kadının yürüttüğü bu politikaya yerel nüfuz sahipleri ve yerli memurlar tarafından kıskançlıkla bakılmaktadır.²² Bir İngiliz konsolosun kente yerleşeceği haberini alan kadı, bunu fırsat bilerek kentin Müslümanlarını, Hıristiyan tebaaya karşı sürdürdükleri baskıcı uygulamaları terk etmeleri konusunda uyarılmış ve Hıristiyan tebaanın Suter'e anlattığına göre, Hıristiyanlara yönelik tavırda gözle görülür iyileşme gerçekleşmiştir.²³ Bunda kuşkusuz konsolosların İstanbul'daki büyükelçiye gönderdikleri raporların Babîâlî üzerinde etkili olduğuna dair halktaki inancın payı bulunmaktaydı. Eyaletlerdeki Osmanlı görevlilerinin de bu etkinin bilincinde oldukları anlaşılmaktadır.

¹⁸ İngiltere'den bir miktar pamuk ipliği ithal edilmesine rağmen, Kayseri'deki imalathanelerin tükettiği pamuk ipliğinin büyük kısmı, çok daha kolay temin edilebilmesi nedeniyle, Halep ve Erzurum'dan gelmektedir (FO195/205, No 4, 26 Şubat 1842).

¹⁹ FO195/205, No 4, 26 Şubat 1842.

²⁰ FO195/205, No 4, 29 Şubat 1844; FO195, No 16, 29 Mart 1845.

²¹ FO195/205, No 4, 26 Şubat 1842.

²² FO195/205, No 2, 24 Ocak 1842.

²³ Söz konusu uygulamalar arasında Müslüman olmayanların belirli renklerde giyinmelerinin ve kentte ata binmelerinin yasaklanması yahut kent dışında ata binerken bir Müslümanla karşılaştıklarında attan inmelerinin zorunlu tutulması bulunmaktaydı (FO195/205, No 4, 26 Şubat 1842).

Örneğin Kayseri ve Bozok kaymakamı Çapanoğlu Mehmet Paşa'nın konsolostan kendisiyle ilgili olumlu rapor yazmasını rica etmesi bu farkındalığın bir ürünüydü.²⁴

Kayseri Çevresindeki Kozanoğlu'na Bağlı Göçebe Aşiretler ve Henry Suter'in Raporları

Kayseri çevresi, özellikle ilkbaharın sonlarından başlayarak, başta Çukurova olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kışlayan göçebe nüfusun akınına uğramakta ve yoğunlaşan göç faaliyetlerinin yarattığı asayiş sorunları tarımsal üretim ve ticaret üzerinde büyük zarara yol açmaktaydı. Kayseri'ye atanmasının ardından Sivas'ta "eski düzen yanlısı" olarak tanımladığı Sivas Muhassılı Said Paşa'yla görüşen Suter, Sivas ve Kayseri arasındaki yolun Kürt aşiretler tarafından istila edildiğini belirten Paşa'nın, yanına koruma almadan yola çıkmasına izin vermediğini söylemiştir. Konsolos, kısa süre önce bir ticaret kervanının yağmalanmasına ve kırsal alandaki pek çok yerden göçebe yağmalarına dair şikayetler geliyor olmasına rağmen Kayseri'ye herhangi bir problemle karşılaşmadan ulaşabilmiştir.²⁵

Göçebe yaylakları ve göç yollarını barındıran Bozok, Kayseri ve Maraş sancaklarında, göçebe aşiretlerin yol açtığı güvenlik problemi ve yağma akınları nedeniyle geniş, verimli araziler tarım yapılamaz hale gelmiştir. Bu nedenle bölgenin iktisadi gelişiminin önündeki engellerden en önemlisinin göçebe aşiretlerin varlığı olduğunda Osmanlı ve İngiliz kaynakları hemfikirdir.²⁶ Her ne kadar Kayseri'nin önemli ihraç maddelerinden yün, yabancı anason, keten tohumu gibi mallar göçebeler tarafından temin ediliyorsa da bu, göçebelerle uyum içerisinde yaşandığı anlamına gelmemekteydi. Suter'in kendi gözlemleri ve bölgedeki insanlardan edindiği bilgiye göre, göçebe sorununun temelinde devletin kırsal bölgelerde güvenliği sağlayamaması yatmaktaydı. Suter'e göre bunun nedeni Kayseri ve Bozok sancaklarına atanan kaymakamın Yozgat'ta ikamet etmesi ve Kayseri'nin Bozok ferikliğine bağlı olmasıydı.²⁷ Aynı zamanda, Tanzimat'la birlikte idam cezalarının uygulanmasının güçleştirilmesi sorunun çözümünü zorlaştırmaktaydı. Konsolos, Kayseri'ye ulaşmasının üzerinden henüz iki ay geçmesine karşın, Kayseri'nin birkaç saat yakınındaki bölgeler de dahil olmak üzere, göçebeler tarafından yapılan yağmalara dair haberlerin ardı arkası kesilmemiştir.²⁸ Dahası, göçebeler arasında yaşanan otlak savaşları bölgedeki güvenlik sorunlarını daha da derinleştirmekteydi.²⁹

Kırsalda asayişin sağlanamaması ve bunun yol açtığı iktisadi gerileme konusunda Babiâli'nin bilgisiz yahut ilgisiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Göçebe kaynaklı problemler, mütemadiyen Osmanlı yerel kaynaklarından Babiâli'ye iletilmekteydi. Henry Suter'in 1842 yılının mart ayında kaleme aldığı bir rapora göre, Osman Paşa'nın azlinin ardından, Çapanoğlu ailesinden gelmesi nedeniyle bölgeye dair bilgisi ve bölgedeki nüfuzu, Mehmed Paşa'nın Bozok ve Kayseri sancakları kaymakamı atanmasının ardındaki gerekçeydi. Zira, Babiâli'nin göçebelere karşı yaz ayında gerçekleştirmeyi planladığı harekâta Mehmed Paşa'nın etkili olacağı düşünülmekteydi.³⁰ Yerel kaynaklardan İstanbul'a ulaşan bilgilerin yanı sıra konsolos tarafından kaleme alınan ve göçebelerden kaynaklanan asayiş problemiyle ilgili çözüm önerilerini içeren raporlar da büyükelçi tarafından Babiâli'nin bilgisine sunulmaktaydı.³¹

Kayseri çevresindeki göçebe problemine ve bunun iktisadi gelişimi engellediğine dikkat çeken bir diğer kaynak, 1845 yılında eyaletlerdeki iktisadi problemleri ve alınabilecek önlemleri tespit etmek amacıyla Babiâli tarafından görevlendirilen İmar Meclis'leridir. Kayseri'yi de ziyaret ederek kentte on altı

²⁴ FO195/205, No 2, 2 Ocak 1843. Suter gerçekten de idaresini beğendiği Osmanlı bürokratları hakkında olumlu raporlar yazmaktan kaçınmamış ve bu raporlar Babiâli'ye ulaşmıştır. Örneğin bkz. (FO195/253, No 55, 29 Aralık 1845).

²⁵ FO195/205, No 2, 28 Aralık 1841.

²⁶ FO195/205, No 4, 26 Şubat 1842; BOA.MVL.17/61.

²⁷ FO195/205, No 4, 26 Şubat 1842; BOA.C.ML.321/13205.

²⁸ FO195/205, No 4, 24 Şubat 1842.

²⁹ FO195/205, No 22, 25 Ağustos 1842.

³⁰ FO195/205, No 5, 5 Mart 1842; BOA.C.DH.153/7630.

³¹ BOA.HR.TO.211/54; BOA.HR.TO.211/57.

gün kalan Ankara ve Sivas eyaletlerinden sorumlu heyet³², Kayseri'de yaptıkları inceleme ve gözlemlerin ardından dört başlık şeklinde bölgenin sorunlarını Babiâli'ye iletmışlerdir. Söz konusu dört başlığın camilerin ve su yollarının tamiri, yeterli sayıda okul kurulması, Zamantı Nehri'nden sulama kanalı açılarak Kayseri çevresindeki ovaların sulanması ve göçebe aşiretlerin iskân edilmesi olduğunu belirten Suter'e göre, son iki maddenin gerçekleştirilmesi halka olduğu kadar Babiâli'ye de büyük fayda sağlayacaktır.³³ Nitekim göçebe aşiretlerin varlığı, son derece verimli arazileri tarım yapılamaz hale getirmiş ve bir zamanlar köylerin bulunduğu bazı bölgeleri ıssızlaştırmıştır.³⁴ İmar Meclisi'nin Kayseri'den ayrılmasının ardından, Henry Suter, büyükelçi tarafından Babiâli'yle de paylaşılacak bir rapor kaleme almıştır. Bölgedeki iktisadi gelişiminin önündeki en büyük engelin göçebe aşiretler olduğunun³⁵ tekrar vurgulandığı söz konusu rapora göre, göçebe aşiretlerin iskân edilmesi, kentin ileri gelenlerinin entrikalarına karşı koyulabilmesi ve genel olarak bölgede güvenliğin sağlanması için alınabilecek en etkili idari önlem, Kayseri'nin Sivas ve Bozok'tan ayrılarak doğrudan Babiâli tarafından görevlendirilecek ve Babiâli'ye karşı sorumlu olacak bir mutasarrıf tarafından yönetilmesidir.³⁶

Öte yandan Suter, 1846'nın sonlarında Çapanoğlu Mehmed Paşa'yla yaptığı görüşmede, kaymakamın, göçebe sorununun çözülemeyişinden Babiâli'yi sorumlu tuttuğunu görmüştür. Mehmed Paşa, göçebelere karşı alınacak tek önlemin kapsamlı bir askerî harekât olduğunu, fakat bu tarz cezalandırma yönteminin “yeni sistemin ruhuna” aykırı olduğu gerekçesiyle Babiâli tarafından onaylanmayarak, başka önlemlere başvurmasının kendisinden istendiği konusunda şikâyet etmekteydi.³⁷ Devletin yerel yönetimler aracılığıyla almaya çalıştığı önlemler, göçebe saldırılarını önleme ve kırsalda asayiş sağlama konusunda son derece yetersiz kalmaktaydı. Örneğin Sivas Müşiri Esad Paşa'nın Afşarlara karşı gönderdiği üç bin kişilik nizami birlik kısa süreli güvenlik ortamı yaratmışsa da kalıcı bir etki yaratmaktan son derece uzaktır. Nitekim Afşarlar kısa süre sonra, daha önce geçmedikleri Kızılırmak'ın güneyine kadar yağma akınlarını genişletmişler ve konsolosun bildirdiğine göre yalnızca Bozok sancağından dokuz bine yakın büyükbaş hayvanı beraberlerinde götürmüşlerdir.³⁸ Suter, 1848 sonlarına gelindiğinde, Afşarların ve Kürt aşiretlerin yağmalarının büyük ölçüde arttığına dair bilgi vermekte ve Babiâli tarafından kesin bir politika benimsenmediği ve bu doğrultuda yerel otoritelere kati emir verilmediği sürece bu sorunun çözülemeyeceğini belirtmekteydi.³⁹

Sivas Müşiri Askar Ali Paşa, tıpkı selefi Esad Paşa gibi,⁴⁰ Babiâli'ye gönderdiği bir tezkerede, Afşarların “muamele-i şedide görmedikçe tasallut ve mazarratları külliyyen mündefi' olmayacağına” kanaat getirmekteydi.⁴¹ Nitekim bu dönemde göçebe aşiretlerden kaynaklı olayların duyulmadığı bir gün dahi geçmediği gibi, Kayseri'nin yarım mil yakınları dahi güvensiz hale gelmiştir. Bozok'ta da durum farklı değildir ve birçok köyün göçebe tehdidi nedeniyle boşaldığına, ulaşım ve ticaretin tamamen durduğuna dair haberler gelmekteydi.⁴² Üstelik Bozok'taki köylüler göçebe aşiretlerden şikâyetçi oldukları kadar, Osmanlı memurlarından da yakınmaktaydılar. Henry Suter'in büyükelçi vasıtasıyla Babiâli'ye ulaştırdığı köylülerin

³² Halkın İmar Meclisi'ne ilettiği şikâyetlerin başında göçebe aşiretler gelmekteydi. Sivas ve Ankara İmar Meclisi'nce yürütülen faaliyetler için bkz. (Bilirli, 2016, ss. 194-249).

³³ FO195/253, No 56, 29 Aralık 1845.

³⁴ BOA.MVL.229/12; BOA.MVL.240/55, lef 2; BOA.MVL.17/61.

³⁵ Aslına bakılırsa Osmanlı bürokratları da aynı meselenin farkındaydı. Örneğin Adana Valisi Hasan Hakkı Paşa, 19 Nisan 1846'da kaleme aldığı bir raporda (BOA.MVL.5/21) iktisadi gelişimi göçebe aşiretlerin engellediğini belirtmekteydi. Benzer yöndeki bir başka görüş için ayrıca bkz. (BOA.HAT.1353/52880-C).

³⁶ FO195/253, No 1, 24 Ocak 1846.

³⁷ FO195/253, No 28, 15 Kasım 1846. Babiâli'nin göçebelere yönelik askerî harekâtı organize edememesinin ve kırsal güvenliği sağlayamamasının asıl nedeninin devletin yeterli askerî kuvvete sahip olmaması olduğunu gösteren bilgiler mevcuttur. Örneğin bkz. (BOA.MVL.13/35).

³⁸ FO195/253, No 28, 15 Kasım 1846; FO195/280, No 6, 27 Şubat 1847.

³⁹ FO195/280, No 28, 6 Temmuz 1847.

⁴⁰ BOA.HAT.1353/52880-B; BOA.HAT.1353/52880-Ç.

⁴¹ BOA.HAT.1353/52880-A.

⁴² FO195/280, No 35, 1 Kasım 1848.

şikayetlerine göre, Yozgat'ta Said Paşa göçebelere karşı harekât için topladığı 1500 kişilik başıbozuk birliğin masraflarını köylülere yüklemiş ve karşılığında tek kuruş dahi vermemiştir. Pek çok köylü, birliklerin giderlerini karşılamak için kendilerine bindirilen yükün, on yıldır Kürtlerden gördükleri zulümden fazla olduğunu belirtmiştir. Bütün bunlara karşın harekât tek bir kurşun atılmadan başarısızlıkla sona ermiştir.⁴³ Asıl ilginç olan ise göçebe yağmalarını bir türlü engellemeyi başaramayan yerel yöneticilerin köylülere, göçebe akınlarına karşı silahlanarak kendilerini savunma çağrısı yapmalarıydı.⁴⁴

Alınan geçici önlemlerle başarıya ulaşılamayacağına anlaşılmaya başlandı. 1849 yılında Ankara Valisi Vecihi Paşa tarafından yürütülecek, göçebe aşiretlere yönelik geniş çaplı iskân harekâtı yapılmasına karar verilmiştir.⁴⁵ Bu harekât büyük ölçüde Kuzugüdenli ve Çelikanlı aşiretleri ile Kozanoğulları'na bağlı Afşar, Lek ve Kırıntılı aşiretlerini hedef almaktaydı.⁴⁶ Vecihi Paşa'nın göçebelere yönelik harekât başlatacağı haberinin konsolosa ulaşmasının ardından, İngiliz konsoloslara göçebeler tarafından fazlasıyla saygı gösterildiğini belirterek bu harekâta gözlemci ve gerekirse arabulucu olarak katılmasının kan dökülmeksizin göçebelerin ikna edilmesinde etkili olacağına inanan Suter, büyükelçi Canning'den bu yönde yetki istemiştir.⁴⁷

Öte yandan, Vecihi Paşa'nın silaha başvurmadan sorunu çözmek amacıyla göçebe aşiret reislerinin yanına gelmeleri yönündeki davet, Lek ve Kırıntılı aşiretleri tarafından, bağlı buldukları Kozanoğlu'na danışmadan herhangi bir adım atmayacakları söylenerek kesin şekilde reddedilmiştir.⁴⁸ Bununla birlikte, Vecihi Paşa'nın ordusuyla, göçebelerin göç yollarını kesecek şekilde Zamantı bölgesinde yaklaşık üç ay kalmasının ardından, yaklaşık 2300 hanelik Afşar, Kırıntılı, Çelikanlı ve Lek aşiret mensubu silahlı çatışma olmaksızın ele geçirilebilmiş ve bu haneler geçici olarak Kayseri sancağındaki köylere dağıtılmışlardır. Paşa'nın bildirdiğine göre aşiretlere mensup bütün hanelerin ele geçirilmesinin ardından Afşarlar Ankara'ya, Lek ve Kırıntılı aşiretleri ise Çankırı sancağına kalıcı olarak iskân edilecektir. Kalıcı iskân yerlerine gönderilmeden önce Bozok sancağında toplanacak aşiretlere dair geçmiş yıllardaki şikâyet ve suçlamalar, Paşaköy'de Vecihi Paşa'nın başkanlığındaki komisyonca incelenecektir. Bu nedenle, Paşa'nın çağrısına uyarak ordugaha giden Afşar aşiret şefleri, kendilerine yönelik suçlamalar nedeniyle sıkı gözetim altına alınmışlardır.⁴⁹

Henry Suter, göçebelerin iskân edilmesi ile İngiltere'nin Osmanlı politikası arasındaki bağı açıkça dile getirmektedir. Konsolosa göre göçebelerin iskânı Osmanlı Devleti'nin çıkarları açısından son derece mühimdir. Zira, söz konusu bölgenin asayışı ve refahı doğrudan bu meselenin kalıcı çözümüne bağlıdır. Benzer şekilde İngiliz ticaretinin bölgedeki gelişimi açısından da göçebelerin yol açtığı güvenlik probleminin sona erdirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla İngiltere'nin, Osmanlı tarımını geliştirmeye yönelik yürüttüğü politika ile ticari çıkarlarının örtüşmesi, bölgedeki aşiretlerin iskânı meselesinde görünür olmaktadır. Bu anlamda Vecihi Paşa'nın harekâtı önemliydi ve konsolos, Paşa'nın kırsal güvenliği sağlama konusunda hakkını vermekten geri durmamaktaydı. Paşa, silaha başvurmaksızın, göçebelerin göç yollarını keserek ve ikna yöntemine başvurarak göçebeleri kontrol altına alabilmiş ve uzun süredir görülmedik biçimde yollar güvenli hale gelmiştir.⁵⁰

Suter, diğer taraftan, Vecihi Paşa'nın ele geçirdiği göçebelere ve aşiret reislerine karşı sert tavrını eleştirmektedir. Paşa'nın kurduğu kampı ziyaret ettiği sırada, sevk edilen Afşar aşireti hanelerinin perişan haline şahit olan Konsolos, yaşlı kadın ve adamların, çaresiz çocukların yiyecek dahi sağlanmaksızın uzun mesafeler yürümek zorunda bırakıldığına ve mallarının yağmalandığına dair bilgiler vermekte ve hasat

⁴³ FO195/280, No 35, 1 Kasım 1848; BOA.HR.TO.211/54. Osmanlı yerel yetkilileri ise göçebeleri ve yerleşik ahaliyi tahrik ettiği gerekçesiyle, detaylarına girmeden Kayseri'deki konsolosa suçlamaktadır (BOA.HAT.1353/52880-J).

⁴⁴ FO195/280, No 43, 20 Eylül 1847.

⁴⁵ BOA.MVL.24/45.

⁴⁶ BOA.MVL.227/33; BOA.MVL.228/39.

⁴⁷ FO195/338, Özel, 30 Ocak 1849.

⁴⁸ FO195/338, No 26, 27 Haziran 1849.

⁴⁹ FO195/338, No 32, 27 Eylül 1849; BOA.MVL.229/11, lef 3.

⁵⁰ BOA.MVL.229/11, lef 2. Vecihi Paşa'nın kırsal güvenliği sağlamadaki başarısına dair Henry Suter'in raporu İngiltere büyükelçisi tarafından Babiâli'ye iletilmiştir (BOA.HR.TO.212/7).

mevsiminde sevk edilmeleri nedeniyle ürünlerinin tarlalarda kaldığını ifade etmektedir.⁵¹ Konsolosun belirttiğine göre tarlalarındaki ürünleri hasat etmek yahut ürünlerinin müzayedeye satılarak kendilerine kıymetlerinin verilmesine yönelik istekleri Vecihi Paşa tarafından kabul edilmemiştir.⁵²

Bazıları son derece hasta olan Afşar şefleri boyunlarından ve ayaklarından zincirlenmiş ve kımıldamalarına dahi izin verilmeden, altı haftadan uzun süredir bir çadırda tutulmaktaydı. Kampı dolaştığı esnada çok sayıda aile konsolosun yanına giderek, şeflerin gözaltı koşullarının iyileştirilmesi için aracılık yapmasını talep etmiştir. Bu doğrultuda Vecihi Paşa'yla görüşerek şeflerin koşullarının iyileştirilmesini isteyen Suter, başta firar edebilecekleri gerekçesiyle reddedilmişse de daha sonra Paşa'yı ikna etmeyi başarmış ve Paşa, şeflerin zincirlerinin çözülmesini ve bir daha zincirlenmemelerini emretmiştir. Bununla birlikte, yalnızca birkaç gün içerisinde bir bahaneyle şefler tekrar zincirlenmişlerdir.⁵³

Kampta gördüğü insanların yalnızca kadınlar, çocuklar ve yaşlılardan ibaret olduğunu belirten Suter, yağma akınlarını düzenleyen genç savaşçıların bir tanesini bile görememiştir. Konsolos, aşiret savaşçılarının Kozanoğlu'nun korumasına sığındığı ve ilk fırsatta aşiretlerine yapılan intikamını fazlasıyla alacakları fikrindeydi. Bu nedenle, Vecihi Paşa'nın yürüttüğü harekâtın kalıcı olmasının tek yolunun Kozanoğulları'na boyun eğdirilmesinden geçtiğine dair konsolosun da paylaştığı, halk arasında yaygın bir kanı bulunmaktaydı.⁵⁴ Üstelik Vecihi Paşa'nın bölgeden çekilmesinin ardından, intikam arzusuyla, geçmiştekenden çok daha şiddetli biçimde göçebelere yağma akınlarının başlayacağından korku duyulmaktaydı. Endişelerin ve fikirlerin bu yönde olduğu sırada, Bozok sancağına gönderilen Afşar hanelerinden otuz kadarının firar ederek Kozan Dağı'na sığınmayı başardığı haberi bölgede hızla yayılmıştır.⁵⁵ Tüm bunlar olurken, her şeyden önce Kozanoğulları'nın yola getirilmesi gerektiğine inanan konsolos, bu meseleye Kozanoğlu Çadırcı Mehmed'i ikna ederek katkı sunmak istemekteydi.

Kozanoğlu'yla Birinci Görüşme

Daha önce belirtildiği üzere Sis ve Cebel-i Kozan kaymakamı unvanını taşıyan Çadırcı Mehmed Ağa, görünürde Sultan'ın otoritesine tabi olsa da topladığı vergiyi bağlı bulunduğu Adana valisine vermediği gibi⁵⁶ kendisine tabi göçebe aşiretlere sağladığı sığınak ve korumayla iskân teşebbüslerini sekteye uğratmakta, yağma akınlarının devamına neden olmakta, hâkim olduğu Kozan Dağı'nın coğrafi yapısı ise askeri güce başvurularak boyun eğdirilmesini son derece zorlaştırmaktaydı (Cevdet Paşa, 1986, s. 115).⁵⁷ Henry Suter, Vecihi Paşa'nın göçebelere karşı başlattığı harekât esnasında Çadırcı Mehmed Ağa ile görüşmeye karar verdiği zaman, onu koşulsuz ikna edemeyeceğinin farkında olmakla birlikte bu amacın başarılması için yolu hazırlayabileceğini düşünmekteydi. En azından Kozanoğulları ile Babıâli arasında anlaşmaya yönelik bir girişim olursa bu meselede garantör olabileceğini belirtmekteydi. Öne sürdüğü tek isteği ve amacı ise, Babıâli'nin çıkarlarına ve bölgenin güvenliği ve refahına hizmet etmektir.⁵⁸

Suter, hâkim olduğu bölge sayesinde büyük bir gelir kaynağına sahip olan Kozanoğlu'nun, kendisine karşı yürütülecek askeri hareketler karşısında, idam edileceği veya ailesinin mahvolacağı korkusuyla teslimiyet göstermeyeceğine inanıldığını söylemekte ve bir İngiliz konsolosun önerilerini göz ardı

⁵¹ Afşar, Lek ve Kırıntılı aşiretlerine mensup bazı haneler, Kayseri'nin Develi, Zamantı ve Sarıoğlan gibi bölgelerine civar mahallerde ekim yapmaktalardı (BOA.MVL.229/11, lef 3).

⁵² Suter'in 27 Eylül 1849 tarihli raporundan yaklaşık bir ay sonra Vecihi Paşa'nın bir tezkeresinden, göçebelere hasatlarına dair isteklerinin yerine getirildiği anlaşılmaktadır (BOA.MVL.229/11, lef 3).

⁵³ FO195/338, Özel, 27 Eylül 1849.

⁵⁴ Söz konusu kaniyi, raporun kenarına Osmanlıca olarak not düşen konsolos, bu notu aynı zamanda "*Kozanoğlu maslahati idjra olunmadukdan sonra, Pashanın ittighi ish butun bosh*" şeklinde Latin harfleriyle de yazmıştır. Maraş Valisi Yusuf İzzet Paşa'nın da bu konuda farklı düşünmediğine dair bkz. (BOA.HAT.1353/52879).

⁵⁵ FO195/338, Özel, 27 Eylül 1849.

⁵⁶ BOA.HAT.1353/52880-C; BOA.MVL.5/23. Adana valisine göre aşiretler devlete vergi vermeyi ayıplanacak bir davranış olarak görmektedir. (BOA.MVL.322/10, lef 2).

⁵⁷ Ayrıca bkz. FO195/338, Özel, 30 Kasım 1849.

⁵⁸ FO195/338, Özel, 30 Kasım 1849.

etmeyeceğine dair kanı nedeniyle Kozanoğlu'yla görüşmesi ve onun gönüllü tesliminin sağlanmasına katkı sunması için bazı Türk memurların kendisine ricada bulunduğunu belirtmektedir. Suter'e göre, böyle bir şeyi başarabilmesi durumunda Babiâli masraflı bir askeri operasyondan kurtulacağı gibi, Çukurova'dan Orta Anadolu'ya kadar uzanan bölgedeki tarım yapılamayan verimli ovalarda asayiş sorunu büyük ölçüde çözülerek hazineye hiçbir katkı sağlamayan bu bölgelerden büyük bir vergi geliri sağlayabilecektir. Bu tarz düşüncelerle ve Osmanlı Devleti'nin dış ilişkilerinin, İmparatorluk içerisindeki sükuneti önemli kıldığı bir dönemde Kozanoğlu'yla görüşmeye karar verdiğini söyleyen konsolos, 15 Ekim 1849 tarihinde bu amaçla Kayseri'den ayrılmıştır.⁵⁹

Konsolos, Kayseri'den itibaren yirmi altı saatlik, sık orman, dar geçit ve boğazlardan geçilen son derece çetin bir coğrafyadaki seyahatin ardından Kozan-ı Garbî Ağası'nın Belenköy'deki merkezine ulaşabilmiştir. Belenköy, Çadırcı Mehmed Ağa'nın akrabaları ve ona kişisel bağlılık duyan kişilerin yerleşik bulunduğu yaklaşık altmış barakadan oluşmaktadır. Suter'in dikkatini çeken ilk şey de bu kadar güçlü bir şefin etrafını saran yoksul görünümüdür. Yaklaşık elli yaşlarında, hoş bir endama ve çehreye sahip, fevkalade zekâsı ve seçkin tavırlarıyla emretmeye alışkın bir kişi şeklinde tanımladığı Çadırcı Mehmed Ağa, büyük bir nezaketle karşıladığı Suter'i, kaldığı üç gün boyunca "doğunun gerçek misafirperverliğiyle" ağırlamıştır.

Suter, Belenköy'de kaldığı üç gün boyunca yapılan sık ve uzun görüşmelerde Mehmed Ağa'yı, Babiâli'ye kayıtsız sadakat göstermemesinin ve firarilere sığınmak sunarak bölgenin asayişsizliğine neden olmasının yanlışlığı konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Sultan'ın cömertliği ve şefkatine sığınmamasının eninde sonunda Babiâli'nin kendisine karşı askeri harekâtına neden olacağını anlatırken, bulunduğu coğrafi konumun kendisine koruma sağlamayacağını, çok daha zor bir coğrafyada bulunan ve daha kalabalık ve disiplinli askeri güce sahip Bedirhan Bey örneğiyle açıklamaya çalışmıştır. Konsolosun söylediğine inanmak gerekirse, Türkmen şefi söylediklerinden etkilenmiştir. Öte yandan şefin ifadesine göre, Babiâli tarafından kendisine yakın zamanda gönderilen memurlar aracılığıyla, eğer sadakatini sunarak İstanbul'a giderse geçmişte işlediği suçların affedileceği ve resmî unvanlarla birlikte halihazırda hükmettiği bölgeyi yönetmesine izin verileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte Kozanoğlu, hayatı boyunca şahit olduklarına dayanarak Türk memurlara güvenmemesi gerektiğini öğrendiğini söylemiş ve yakın zamanda Afşar şeflere Vecihi Paşa'nın uygun gördüğü muameleyi örnek göstererek güvensizliğinin haklılığını kanıtlamaya çalışmıştır: "Onlara karşı yaptıklarını bilmiyor değilsiniz. Aşiretlerinin iskânına yardımcı olmak üzere canları, malları ve özgürlüklerine itibar gösterileceği güvencesiyle Kayseri'ye davet edildiler. Şefler çağrıya hemen uydu ve sonucu ne oldu? Paşa onları ele geçirir geçirmez, uydurma bir suçlamayla, aşağılayıcı şekilde boyunlarından ve ayaklarından zincirleyerek sağlıklarını kaybedinceye kadar uzun süre bu halde tuttu. Üstelik, aşiretlerin sevk esnasında maruz kaldıkları muamelenin yol açtığı tahribatı da biliyorsunuz."

Sözlerine devam eden Ağa, bir önceki yıl Vecihi Paşa'nın operasyonlarının sürdüğü sırada İstanbul'dan Mustafa Efendi isimli bir memurun Kozan Dağı'ndaki madenler üzerine inceleme yapmak üzere gönderildiğinde elinden gelen her türlü yardımı sunduğunu, İstanbul'a daveti sağlığının uzun bir yolculuğa elvermediği gerekçesiyle özür dileyerek geri çevirse de Babiâli'nin emirlerine uyduğunu ve kendisinden istenilen her şeyi yerine getirmek istediğini göstermek için damadı Murtaza Bey'i gönderdiğini belirtmiştir. Suter'in, kendisi yerine Murtaza Bey'i göndermiş olması karşısında Babiâli, emirlerine uyulmadığını düşünmeyecek mi diye soru yönelttiği Mehmed Ağa gülümseyerek, "Başka ne yapabilirdim? Vecihi Paşa'nın yaptıklarıyla ilgili anlattıklarımın sonra, bu çağrılara uymaya cesaret edebilir miyim? Güvensizlik duymak ve bu çağrılarının beni mahvetmek üzere atılan adımlar olduğunu hesaba katmak zorundayım. Dört ay önce, hemen geri döneceğini düşünerek İstanbul'a gönderdiğim Murtaza Bey'in geri gönderilip gönderilmeyeceğini yahut ne zaman gönderileceğini dahi bilmiyorum. Başkente bizzat giderek hükümdarıma sadakatimi sunmak istemiyor değilim, fakat orada bana karşı iyi muamele edileceği konusunda garanti elde edebilir miyim? Asil büyükelçinizin sizin aracılığınızla sunacağı dışında hiçbir garanti beni tatmin etmeyecek. Onun, bana karşı adil muamele gösterileceğini garanti ettiğini söylemesi dışında hiç kimseye güvenemem."

⁵⁹ Henry Suter'in Kozanoğlu ile yaptığı görüşmeye dair verdiği bilgiler için aksi belirtilmedikçe bkz. (FO195/338, Özel, 30 Kasım 1849).

Mehmed Ağa'ya, söylediklerini büyükelçiye iletceği sözünü veren Henry Suter, Ağa'nın beklentisinin, geçmişte kendisine yöneltilen bütün suçlamaların ve vergi bakayalarının affedilmesi ve resmî unvanlarla hâkim olduğu coğrafyayı yönetmesine izin verilmesi olduğunu söylemektedir. Bu yapıldığı takdirde, Babîali tarafından kendisine emredilen bütün talimatları hayata geçireceği konusunda Mehmed Ağa oldukça iddialıdır. Çadircı Mehmed Ağa'ya, beklentilerinin biraz abartılı olduğunu, Babîali'nin, Ağa'nın umduğu kadar müsamahakâr davranmaya niyetli olacağı varsayılsa dahi, yalnızca Ağa'nın sözüne güvenemeyeceğini söyleyen konsolos, büyükelçinin de yazılı bir taahhüt olmadan Ağa'ya itibar etmeyeceğini sözlerine eklemiştir. Başta, konsolosun sunacağı öneriyi uyacağını belirten Mehmed Ağa, akrabalarından ve kendisine tabi olanlardan çekindiği gerekçesiyle yazılı taahhüt sunmaya yanaşmamıştır. Yine de Suter, Babîali tarafından istediği garantilerin sunulması halinde, Ağa'nın sözünü tutacağı konusunda güçlü bir kaniya sahip olmuştur. Dolayısıyla konsolos, hâkim olduğu coğrafyanın savunma açısından sunduğu avantaj ve kendisine mutlak bağlılık duyan on iki bin hanelik aşiret göz önüne alındığında,⁶⁰ barışçıl şekilde Çadircı Mehmed'in ikna edilmesinin en iyi yol olacağını düşünmektedir. Kendisine bağlı aşiret savaşçıları disiplinli birlikler olmasa da silah kullanmayı iyi bilen, savaşçı, gözü pektirler ve buldukları coğrafyayı iyi tanımları, heybetli bir direniş sergileme kapasitesine sahip olmalarını sağlamaktadır.

Son olarak Henry Suter, Belenköy'den ayrılmadan önce Kozanoğlu'ndan, aşiretlerin yağma akınlarının önüne geçmesini istemiş, Mehmed Ağa bu konuyla hiçbir ilgisi olmadığını, bunların bilgisi ve isteği dışında gerçekleştiğini iddia etse de elinden gelen her şeyi yapacağı sözünü vermiştir. Suter, Kozanoğlu'nun sözünü tuttuğunu ve Kasım ayı başında gerçekleşen görüşmeden raporu yazdığı 30 Kasım tarihine kadar, bu dönemlerde yaygın olan yağmaların kesildiğini belirtmektedir.⁶¹

Suter'in Canning'e yazdığı 10 Aralık 1849 tarihli mektuptan, Kozanoğlu'nun talepleri doğrultusunda kesin ifadelerle yazılmış bir ferman almayı başararak kendisine göndermesi durumunda, fermanı bizzat Kozanoğlu'na götürerek onu başkente gitmeye ikna edebileceği konusunda en ufak şüphe duymadığı anlaşılmaktadır. Fermanın yanı sıra, Kozanoğlu'nun üzerindeki etkisi nedeniyle Murtaza Bey'in de gönderilmesini ve başkenti gören Murtaza Bey'in, Sultan'ın gücüne direnmenin olanaksızlığından bahsetmesinin Çadircı'nın teslimiyetine büyük katkı sağlayacağını düşünmektedir.⁶² Henry Suter, 29 Ocak 1850 tarihli ve büyükelçi tarafından Sadrazamla paylaşılan mektubunda, Babîali tarafından Çadircı Mehmed Ağa'ya Kapucubaşılık rütbesi ve aşiretlerle birlikte Kozan'ın idaresinin verileceği, Murtaza Bey'in İstanbul'dan yola çıktığı ve Vecihi Paşa'nın yakın zamanda rütbe nişanlarını takdim etmek üzere Çadircı Mehmed'i davet edeceğine dair kendisine ulaşan son bilgileri aktarmıştır.⁶³ Konsolos, buna rağmen, Ağa'nın duyduğu güvensizlik nedeniyle, geçerli ve sağlam bir garanti olmaksızın Vecihi Paşa'nın yanına gitmeyeceği kanaatinde.⁶⁴

Konsolosun tahmin ettiği üzere Çadircı Mehmed Ağa nişanları almak üzere Vecihi Paşa'nın yanına gitmemiş ve İstanbul'dan dönen Murtaza Bey, nişanları Kozanoğlu'na götürmek üzere görevlendirilmiştir. Bu arada Kayseri'de konsolosu ziyaret eden Murtaza Bey'in, Suter'in deyişiyle, başkente gördükleriyle gözü açılmıştır. Murtaza Bey, Çadircı Mehmed Ağa'yı Babîali'nin otoritesini kabule ikna etmesi yönünde konsolosun önerisini samimi şekilde karşılamış ve başkente görüştüğü Sadrazama da bunu temel görev bileceğini ve Çadircı Ağa ile ona tabi halkın çıkarına tek şeyin bu olduğunu anladığını söylemiştir. Dahası bunu başarabileceği konusunda kendisine güvenmektedir. Ayrıca Murtaza Bey, Kozanoğlu'nun

⁶⁰ Henry Suter'in 1852'de Kayseri konsolosluğu görevinden alınmasının ardından yerine vekalet eden James Skene, Kozanoğlu'na tabi aşiretlerin on altı bin savaşçı çıkarabildiği iddiasındadır (FO195/338, No 14, 3 Eylül 1852).

⁶¹ FO195/338, Özel, 30 Kasım 1849.

⁶² FO195/338, Özel, 10 Aralık 1849.

⁶³ Konsolosun aldığı haber doğrudu. Zira Çadircı Mehmed Ağa'ya Rikab-ı Hümayun-ı Şahane Kapucubaşılığı, Murtaza Bey'e ise Dergâh-ı Âli Kapucubaşılığı rütbesi verilmiştir (BOA.C.DH.148/7365). Diğer yandan Kozan, Adana'dan ayrılarak Mehmed Ağa'nın idaresinde müstakil kaymakamlık yapılarak Ankara Valiliği nezaretine ilhak edilmiştir (BOA.A.}TŞF.7/98).

⁶⁴ FO195/338, Özel, 29 Ocak 1850.

hakimiyetindeki bölgelerden toplanacak verginin miktarını belirlemek için nüfus ve emlak sayımı yapmak üzere bir memurun İstanbul'dan yola çıktığı bilgisini konsolosa iletmiştir.⁶⁵ Kapucubaşılık nişanı ve fermanını Mehmed Ağa'ya götüren Murtaza Bey ile Vecihi Paşa'nın mühürdarının yaklaştığı haberi Kozan Dağı'nda coşkuyla karşılanmış ve Kozanoğlu'na tabi aşiret şefleri tören için Çadircı'nın yanında toplanmıştır. Mehmed Ağa toplanan kalabalığa Sultan'a bağlılığını bildiren, bundan sonra sadıkane hareket edeceğine ve buna karşı hareket edenleri şiddetle cezalandıracağına dair konuşma yapmıştır. Aşiret reisleri ise Çadircı'ya verilen kapucubaşılık payesi nedeniyle Sadrazama teşekkürlerini bildiren bir mektup kaleme almıştır. Suter, bu gelişmelerin bölgedeki asayişin temini ve tarım ve ticaretin gelişimine büyük katkı sunacağına inanmaktaydı.⁶⁶

Kozanoğlu'yla İkinci Görüşme

Konsolosun, Kozanoğlu'nun ikna edilmesiyle bölgenin asayişinin sağlanacağına yönelik ümitleri fazla uzun sürmemiş ve kısa süre içerisinde bölgenin eski haline döneceğine dair işaretler ortaya çıkmıştır. Bunun ilk adımı 1850'nin son ayında Vecihi Paşa'nın aşiretleri iskânındaki başarıları nedeniyle Bağdat valiliğine terfi ettirilerek yerine eski Maliye Nazırı Musa Saffeti Paşa'nın Ankara valiliğine getirilmesi idi.⁶⁷ Mayıs ayında, daha önce Bozok sancağına iskân edilen Afşarların firar etmeye başladıkları ve Zamantı bölgesindeki köylere yağma akınları düzenledikleri haberleri Kayseri'ye ulaşmıştır.⁶⁸ Diğer yandan, Kozan Dağı'ndan gelen haberler de iç açıcı görünmemektedir. Çadircı Mehmed Ağa, hükmü altındaki bölgeden talep edilen asker sayısının çok altında asker göndermiş ve Adana Valisi Mustafa Paşa'nın Çadircı'yı Adana'ya daveti, Ağa'nın kahyasını göndermesiyle, bir anlamda reddedilmiştir.⁶⁹ Dahası iskandan firar eden Afşarlar Kozan Dağı'na sığınmaya devam etmekteydi.⁷⁰

Konsolos Suter, devam eden ve gittikçe artan Afşar firarları ve onlardan kaynaklı yağmalar ve güvenlik sorunları karşısında Saffeti Paşa'nın hiçbir önlem almadığından ve tarım ve ticaretin bundan etkilendiğinden şikâyetçiydi.⁷¹ Halk da bu meselede valiyi sorumlu tutmakta⁷² ve Ermeni ve Rumlar tarafından konsolosa gönderilen heyetler, Vecihi Paşa'nın tekrar valiliğe getirilmesi için patriklikleri aracılığıyla başkentteki girişimlerine İngiltere büyükelçisinin destek olmasını talep etmekteydi.⁷³

Göçebelere kaynaklı asayiş probleminin tekrar yükselişe geçtiği bu dönemde, uzun süredir Kayseri konsolosluğu görevini sürdüren Henry Suter görevden alınarak yerine vekaleten James Skene atanmıştır. 1852'nin yaz aylarında vekil konsolosun yaptığı ilk işlerden birisi tekrar Çadircı Mehmed Ağa'yla görüşmek olmuştur. Nitekim, Skene'nin göreve başladığı dönemde göçebe yağmaları artmaya, yollar güvensiz hale dönmeye, yerel yetkililer pasif kalmaya ve ulaşım ve ticaretin işleyişi sekteye uğramaya başlamıştır. Üstelik yağma akınlarını yapanlar için Kozan Dağı korunaklı bir geri çekilme bölgesi sunmaya devam etmekteydi.⁷⁴

Skene, Mehmed Ağa'yla görüşmesinde,⁷⁵ kendisine tabi aşiretlerin yaptığı yağmalardan söz açmışsa da Ağa, bu konuyla herhangi bir ilgisi olmadığı cevabını vermiştir. Bununla birlikte, konuşmanın ilerleyen safhasında yağmaları durduracak güce sahip olduğunu itiraf etmiştir. Öte yandan, aşiretlere yönelik olumsuz yorumları haksız ve adaletsiz bulan Çadircı Mehmed Ağa, Osmanlı Devleti'yle kendi yönetimi arasındaki

⁶⁵ FO195/338, Özel, 25 Ocak 1850.

⁶⁶ FO195/338, Özel, 23 Nisan 1850.

⁶⁷ FO195/338, No 2, 10 Ocak 1851; FO195/338, No 8, 2 Nisan 1851.

⁶⁸ FO195/338, No 10, 15 Mayıs 1851. Musa Saffeti Paşa, bahsi geçen Afşarların, Vecihi Paşa'nın iskânı sırasında ele geçirilemeyenler olduğu iddiasındadır (BOA.MVL.244/7, lef 3).

⁶⁹ FO195/338, No 26, 4 Kasım 1851.

⁷⁰ BOA.MVL.240/55, lef 1; BOA.A.}MKT.MVL.55/17.

⁷¹ FO195/338, No 29, 16 Kasım 1851; FO195/338, No 6, 16 Mart 1852.

⁷² FO195/338, No 9, 15 Temmuz 1852.

⁷³ FO195/338, No 13, 27 Ağustos 1852.

⁷⁴ FO195/338, No 14, 3 Eylül 1852.

⁷⁵ James Skene'in Kozanoğlu ile yaptığı görüşmeye dair verdiği bilgiler için aksi belirtilmedikçe bkz. (FO195/338, No 14, 3 Eylül 1852).

problemlerin kaynağında eyalet bürokratlarının bulunduğunu iddialarına eklemiştir. Mehmed Ağa, Sultan'ın sadık bir tabisi olduğunu ve buna uygun şekilde davranmak istediğini, fakat göreve gelen her yeni vali yahut kaymakamın Babiâli'ye kendisini hükümdarın emirlerine uymayan bir asi şeklinde takdim ettiğini, kendisine layık görülen bu davranış karşısında kendisini korumak ve kendisine tabi halkın refahını sağlamak için fazlasıyla yeterli olan bölgesinin kaynaklarına güvenmekten başka çaresi bulunmadığını öne sürmüştür. Paşaların kendisine karşı takındıkları bu tavrın temelinde ise Babiâli'yi kendisine karşı askerî harekâta ikna etmek ve sahip olduğu zenginliği yağmalamak isteğinden başka bir şey bulunmadığına inanmaktadır.

Ağa'nın sözlerinin ardından Skene, o ana kadar kendisine tabi halkın alışkanlıkları ve davranışları ne olursa olsun bundan sonra onları kontrol etmenin Ağa'nın kendi çıkarına olduğunu, zira böyle gittiği takdirde Babiâli'nin kırsal alanda asayiş sağlama amacıyla geniş çaplı askerî harekât başlatacağı ve bunun Kozanoğulları'nın yıkımı olacağı konusunda Ağa'yı uyarılmış ve eğer Sultan'a duyduğu sadakate dair söylediklerindeki samimiyeti göstermek istiyorsa, vakit kaybetmeksizin yağmacılara sığınak sağlamaktan vazgeçerek işe başlamasının en doğru yol olduğunu sözlerine eklemiştir. Bununla birlikte Mehmed Ağa, ne yaparsa yapsın, kendisine dair bilgilerin Sultan'a, kişisel çıkarları doğrultusunda hareket eden Paşalar tarafından ulaştırıldığı müddetçe olumlu sonuç alınabileceğine inanmamaktaydı. Ağa'nın bu güvensizliğine karşılık, muhtemel bir askerî harekât karşısında hiçbir korkusu bulunmamakta ve hiçbir yabancı askeri kuvvetin, kendisi ve bölgenin yerlileri izin vermediği müddetçe dağlara adım atamayacağını düşünmekteydi. Skene, Ağa'nın bürokratlara duyduğu güvensizliğin üstesinden gelmeye çalışarak, eğer sunduğu önerileri yerine getirirse büyükelçisi aracılığıyla gerçeklerin Sultan'a ulaşmasını sağlayabileceğini, böylelikle iki tarafın görüşleri dinlenerek adilane karara varılabileceğini söylemiştir. Ağa, bir süre düşünceye daldıktan sonra, aşiretinin yaşlılarına danışmadan kesin cevap veremeyeceğini belirtmiştir.

Bir sonraki günün sabahında aşiretin ileri gelenleriyle, konsolosun önerilerine dair her detayın uzunca tartışıldığı bir toplantı gerçekleşmiştir. Toplantının ardından Skene'e, önerilerinin gerçekliği konusunda nasıl bir garanti sunacağı sorulmuştur. Bunun üzerine konsolos, eğer Kozanoğulları'nın hükmü altındakilerin yağmaları son bulur, diğer aşiretlerden kendisine sığınan yağmacıları tutuklayarak devlet görevlilerine teslim eder ve bundan sonra yürüteceği politikanın bu olacağının herkes tarafından anlaşılmasını sağlarsa, Kürt ve Türkmen aşiretlerin yağmalardan vazgeçeceklerini ve bu gerçekleştiği durumda, büyükelçisine onların lehine görüşlerini içeren bir rapor göndereceğini söylemiştir. Konsolosun önerileri kabul edilmiş ve Çadırcı Mehmed, sözünü tutacağını nişanesi olarak, amcasını veya kardeşini İstanbul'daki büyükelçilikte tutulmak üzere rehin verebileceğini, aynı zamanda konsolosa, Kozan Dağı'na sığınmış elli yağmacıyı hemen teslim edebileceğini belirtmiştir. Skene, görüşmeleri büyükelçisine rapor etmekten başka yetkiye sahip olmadığı için Kozanoğlu'nun önerisini geri çevirmişse de samimiyetine inandığı söylemiştir.

Konsolos, Kozan Dağı'ndan ayrılmak üzere Çadırcı Mehmed'e veda ederken, Mehmed Ağa, eğer yaptıkları görüşme olumlu sonuç verir, geçmişte kendisine yöneltilen suçlamalardan vazgeçilir ve Sultan'ın merhametine mazhar olabilirse, o zamana kadar engellediği, bölgesinden ordu için asker toplanmasını kolaylaştıracağını, devletin faydalanmasını önlediği bölgesindeki demir, kurşun ve gümüş madenlerinden devletin faydalanması için her türlü desteği sunacağını ve vergi bakayalarını ödeyeceğini belirtmiştir. Son olarak "Görüyorsunuz" demiştir Ağa, "şimdiye kadar hareketlerim hep kötüydü; bundan sonra hep iyi olacak. Paşalara, eğer eşkıyalık devam ederse, bunun benim suçum değil onların suçu olduğunu söyleyin. Bugünden sonra bana tabi olanlardan bir kişi bile sınırlarımızın ötesinde yağma yapmayacak, yapan olursa hemen devlet yetkililerine teslim edilecek ve başka bölgelerden gelerek benim topraklarıma sığınan her bir eşkıya da aynı kaderi paylaşacak."

Skene, dönüş yolunda, Mehmed Ağa'nın aşiretler üzerindeki hakimiyetini gösteren tecrübeler yaşamıştır. Örneğin, Kozan Dağı'na giderken, Çadırcı Mehmed'i ziyarete gittiğini öğrendikten sonra geçmesine izin veren çok sayıda silahlı atlı grupla karşılaştığı gibi, uğradığı her köyde ovaların eşkıyayla dolu olduğu kendisine söylenmiştir. Dönüş yolunda ise dağdan ayrılmasının ardından silahlı gruplardan hiçbirine rastlamamış ve yol üzerinde uğradığı köylerdeki köylüler de silahlı grupların bir anda ortadan kaybolduğunu söylemiştir. Henüz Kozan Dağı sınırları içerisindeyken on sekiz atlının süratle dağlara doğru

çekildiğini görmüş, dört atlının eşlik ettiği bir aşiret şefi ise Mehmed Ağa'nın emriyle topraklarına döndüklerini belirtmiştir. Benzer şekilde, dönüş yolunda Kozan Dağı'nda dinlenmek amacıyla kurdukları kampta, kahvaltılarında katılan dört kişinin Kayseri yakınlarında gördüğü eşkıyalar olduğunu anlamış ve onlar da bunu saklamamıştır. Konsolosun kendisini incelediğini fark eden içlerinden birisi "Bey'in isteği kanunumuzdur" diyerek istirahatte olduklarını ve yağmaya ara verdiklerini ima etmiştir. Kayseri yakınlarına ulaştığında ise o zamana kadar yolların güvenliği için yeterli önlemi almayan Paşa'nın, asayişin sağlanmasına katkı sunmak amacıyla konsolosun Kozanoğlu'yla görüştüğünü duymasının ardından, çok sayıda devriyeyi görevlendirdiğine şahit olmuştur.⁷⁶

Kozanoğlu'yla gerçekleşen görüşmenin ardından, büyükelçiden başkentteki nüfuzunu kullanarak görüşme tutanakları çerçevesinde bu işin sonuçlandırılmasına katkı sunmasını isteyen Skene,⁷⁷ görüşmenin üzerinden geçen on günlük süre boyunca herhangi bir yağma haberinin kendisine ulaşmadığını söylemiştir.⁷⁸ Kozanoğlu'nun, Kozan Dağı'na sığınan, aralarında ünlü bir eşkıya şefinin de bulunduğu, çok sayıda kişiyi tutukladığı ve Kayseri'ye göndermek üzere olduğuna dair Kayseri'ye bilgi ulaşmıştır. Her şeyin olumlu seyretmesine rağmen, tekrar Ankara Valiliği makamına getirilen Vecihi Paşa'nın askerî harekât planladığını belirten konsolos, böyle bir hareketin Kozanoğlu'nun verdiği taahhütleri terk etmesi için bahane yaratacağı, yağma akınlarının bütün şiddetiyle tekrar başlayacağı ve ticaretin büyük zarar göreceği konusunda endişelerini dile getirmekteydi. Tam da bölgenin en önemli ihraç maddeleri cehri, kızılıkök gibi boya maddelerinin İngiltere'ye ihraç edildiği ve karşılığında İngiliz mallarının Osmanlı İmparatorluğu'na taşındığı bir dönemde ticaretin sekteye uğramasından konsolosun son derece kaygı duyduğu sözlerinden anlaşılmaktadır. Vecihi Paşa'nın ne yapacağından emin olamayan ve işini şansa bırakmak istemeyen Skene, barışçıl ortamın askerî bir harekâtla bozulmaması amacıyla Vecihi Paşa ile görüşmenin gerekliliğine karar vererek yola çıkmıştır. Göçebelere karşı askerî harekât planladığından şüphelenilen Paşa, kendisine ulaşan raporlara göre üç yüz aşiret süvarisinin yağma akını için Kozan Dağı'ndan ovalara doğru ilerlediğinin görüldüğünü Skene'e anlatmıştır. Konsolos, Paşa'nın eline ulaştığını iddia ettiği raporların, Kozanoğlu'na karşı askerî harekât düzenlemek için bir kurmacadan ibaret olduğuna inanmak eğilimindedir. Çadircı Mehmed'in taahhütlerini aktaran Skene, Paşa'yı yakın zamanda bir askerî harekât düzenlememeye ikna etmiş ve askerî harekâtın Kozanoğlu'nun ilerleyen dönemdeki hareketlerine bağlı olarak tekrar değerlendirileceği sözünü zor da olsa almıştır.⁷⁹

Konsolosun belirttiğine göre, Kozanoğlu'yla görüşmesinin ardından kırsal alanda sağlanan sükûnet ve güvenlik nedeniyle ticaret canlanmış ve pek çok farklı milletten tüccar kendisine gelerek güvenliğin sağlanmasındaki payı nedeniyle teşekkürlerini iletmiştir. Zira bölgedeki pek çok insan konsolos sayesinde asayiş probleminin çözüldüğüne inanmaktadır. Fakat buna rağmen, konsolosa ulaşmaya başlayan haberler endişe vericiydi. Kayseri Kaymakamı İsmail Paşa'nın konsolosa verdiği bilgiye göre, bir köyü yağmalamış olan Afşar aşiretinden birkaç yüz savaşçı Yozgat'a doğru ilerlemektedir.⁸⁰ Kısa süre içerisinde konsolosun aldığı bilgiler, Dadaloğlu'nun Afşar atlılarının kahramanlıklarını konu edinen şiirlerini andırır olayların meydana geldiğini göstermekteydi. Ellisi süvari yaklaşık iki yüz elli Afşar savaşçısı, Vecihi Paşa tarafından dağınık şekilde köylere iskân edilen Afşar hanelerinin bulunduğu köyleri dolaşarak onları toplamaya başlamıştır. Başlarında Abdullah Bey'in bulunduğu Afşar savaşçıları, Vecihi Paşa'nın görevlendirdiği kır serdari ve beraberindeki yüz kişilik birliği bozguna uğratmalarının ardından, yanlarında doksana yakın Afşar hanesini iskândan kurtararak uzaklaşmışlardır.⁸¹ 1853 yılının başlarında Adana Valisi Mehmed Ziya

⁷⁶ FO195/338, No 14, 3 Eylül 1852.

⁷⁷ FO195/338, No 14, 3 Eylül 1852.

⁷⁸ FO195/338, No 15, 10 Eylül 1852.

⁷⁹ FO195/338, No 16, 14 Eylül 1852.

⁸⁰ FO195/338, No 18, 1 Ekim 1852.

⁸¹ İskân edilen Afşarları beraberinde götüren savaşçılar, intikam amaçlı şiddet eylemlerinden de geri durmamaktaydılar. Örneğin, Kızılca isimli bir köyde muhtarla zorla evlendirilmiş bir Afşar kızını kurtardıktan sonra, muhtarı öldürmüşler ve söylendiğine göre muhtarın cesedi neredeyse parçalanmış vaziyette bir yol kenarında bulunmuştur (FO195/338, No 19, 8 Ekim 1852).

Paşa'nın verdiği bilgiye göre firarilerin toplam sayısı, bini aşkın eli silah tutan adam çıkarabilen birkaç yüz hanedir.⁸²

Afşar firarileri meselesi Osmanlı yetkililerini uzun süre meşgul etmiş ve meselenin çözülememesinde Ankara Valisi Vecihi Paşa ile Adana Valisi Mehmed Ziya Paşa birbirlerini suçlamışlardır.⁸³ Bölgedeki firari göçebeler probleminin henüz tam anlamıyla çözüme kavuşturulamadığı sırada başlayan Kırım Savaşı, kırsal güvenliği sağlayabilecek yeterli askeri kuvvete sahip olmayan Osmanlı Devleti'nin, mevcut askeri kaynaklarının büyük kısmını seferber etmesiyle, asayiş konusunda o zamana kadar yapılabilenlerin de tersine dönmeye başladığı bir dönemin yolunu iyiden iyiye açmıştır. Kırım Savaşı'nın başladığı 1853 yılı aynı zamanda Kayseri'deki İngiltere konsolosluğunun da kapandığı yıl olmuş ve Kozanoğulları meselesinde yapmaya çalıştıkları arabuluculuk sonuçsuz kalarak, Kozanoğulları'nın bağımsızlıkları ve göçebe yağmaları devam etmiştir.

Hüküm sürdükleri topraklarda yerleşik halkın varlığına rağmen Kozanoğulları, politik ve askeri gücünü göçebe nüfustan sağlayan bir aşiretler konfederasyonunun liderleridir.⁸⁴ Bununla birlikte, sahip oldukları meşruiyette, göçebe aşiretlerin ihtiyaç duyduğu korunaklı bölgeyi sağlayan Kozan Dağı'nın⁸⁵ çok büyük payı bulunmaktadır. Belgelerle sabit olduğu üzere yağma, söz konusu savaşçı göçebe aşiretler açısından politik, iktisadi ve toplumsal önemi haizdi. Yağmaya uğrayanların, devletin yahut Avrupalı gözlemcilerin onları basit bir hırsız yahut eşkıya olarak tanımlamalarına karşılık, savaşçı aşiretlerin yaptıkları yağma akınlarına yükledikleri anlam, geçmişin savaşçı göçebe topluluklarının kahramanlık hikayelerinden farklı değildir. Yağmacılık, savaşçılık faaliyetinin sonucunda elde edilen bir ödül olduğu gibi, aynı zamanda savaşçılığın temsiliydi. Savaşçı olmak ise toplumsal bir erdemdi.⁸⁶ Yağmayı salt hırsızlık olarak tanımlama eğilimindeki Osmanlı bürokratları ve Avrupalı gözlemciler, yağmanın toplumsal ve politik önemini tam olarak kavrayamamakla birlikte, bu faaliyette toplumsal bir şeylerin bulunduğunu sezinlemekteydiler. Örneğin Adana Valisi 1858 yılında "...içlerinde gasıp ve sarik ve katil olmayanları erkek ve karıları indlerinde ademden ma'dud olmadığı cümle-i garibe ve feci'alarından..."⁸⁷ olduğunu fark

⁸² BOA.MVL.254/72.

⁸³ BOA.MVL.254.72.

⁸⁴ Bölgedeki göçebe aşiretleri iyi tanıyan William Burckhardt Barker'a göre Türkmen aşiretler Osmanlı Sultanlarına karşı düşmanlık beslemeseler de Osmanlılarla ortak bir milliyet hissine sahip değillerdir (Barker, 1862, s. 7). Diğer yandan, başka kaynaklarda yer alan bazı bilgiler Barker'ın görüşüne şüpheyle yaklaşmak gerektiğini göstermektedir. Aşiretlerin, Osmanlı Sultanlarına değil fakat kendi politik yapılarına ve liderlerine bağlı oldukları son derece açıktır. Bununla birlikte, Çukurova'daki Türkmen aşiretlerin, Osmanlılara modern anlamda bir milliyet birlikteliğiyle yaklaşmalar da Sultan'ı akraba bir aşiret reisi gibi gördükleri ve Anadolu'ya birlikte gelerek bu toprakları ele geçirdiklerine dair tarihsel bir anlatıya sahip olduklarına dair bazı işaretler mevcuttur. Örneğin bkz. (Skene, 1864, ss. 98-100). Ahmed Cevdet Paşa'nın (1986, ss. 109, 110) Çadircı Mehmed Ağa'nın "...kendisine ba'zı evamir-i padişahi tebliğ olundukda: 'Ammim oğlu bunca memaliki havza-i tasarrufuna geçirmiş. Bir avuç Kozan dağlarını dahi bana çok görmemelidir' deyu küstahane cevab vermiş olduğu mervidir" diyerek küstahlık olduğunu belirttiği "Ammim oğlu" sözünün küstahlıktan öte bir anlam taşıyabileceği hesaba katılmalıdır. Dahası Kozan Dağı'nın idaresinde hakkı olduğunu işaret eden söylemi de yine tarihsel bir ortaklık ve akrabalık kurgusuna dayanıyor gibidir. Dolayısıyla Türkmen aşiretlerinin Sultan'ı kadir-i mutlak bir yöneticiden ziyade eşit aşiret liderleri arasında birinci görme eğiliminde oldukları söylenebilir.

⁸⁵ FO195/338, No 14, 3 Eylül 1852.

⁸⁶ Göçebe toplumsal yapısına, kültürüne ve düşünce sistemine dair pek çok şeyin öğrenilebileceği Dadaloğlu şiirlerinde savaşçılığın övüldüğü yahut savaşçılığıyla ünlü kişilerin isminin onurlandırıldığı sıklıkla görülmektedir. Örneğin Avşarları konu edinen bir şiir şöyledir: "Avşar'ın uşağı şöhretli / Gördüğü düşmanın bağırmı ezer / On beş yirmi atlı bir ordu bozar / Yenilmez kuvveti gücü Avşar'ın." (Görkem, 2005, s. 212). Ayrıca bir başkasında "... Deli Hacı'yla Gök Oğlan geldi / El aman vermedi hepsini kırdı / Her birine yetmez böyle beş ordu / İstanbul'a gitti üzü beylerin. / Halil Ağa'm attığını düşürdü / Cadoğlu'nun tedbirini şaşırttı / Mağaralı soyuntusun deşirdi / Kanlı gömlek oldu donu beylerin. / Paşa Bey'in oğlu Del'Osman Ali / Alayından Mehmet Ali zorbalı / Bağrını kurşuna verdi Seyf'Ali / Ete kale oldu canı beylerin. / Yaşa Dadaloğlu'm sen binler yaşa / Cadoğlu'nu düşürdüler şol Aslantaş'a / Yaralının uğru indi Maraş'a / Abdülmecit geri alsın tuğların." (Gezer, 2023, ss. 967-968).

⁸⁷ BOA.MVL.322/10.

ederken, Avrupalı bir gözlemci Adana Yumurtalık'ta bulunan Türkmen aşiretlerinde, evlenmek isteyen bir erkeğin her şeyden önce iyi bir "hırsız" olduğunu kanıtlanması gerektiğini belirtmekteydi (Neale, 1851, s. 224). İki örnekte de bahsedilen hırsızlık, savaşçılığın bir göstergesi olan yağmacılıktan başka bir şey değildir. Yağmayla elde edilen malların bölüşümü ise savaşçı aşiretlerin birlikteliğinden meydana gelen politik yapının devamlılığında önemli bir araçtı (Cevdet Paşa, 1986, s. 113).

James Skene'in tanımlamasıyla elli yaşlarında, güçlü ve aktif, oryantal siyasetin hilelerine hâkim, oldukça cesur ve kararlı olan Çadircı Mehmed Ağa, hâkim olduğu coğrafyanın sunduğu korumaya ve kendisine tabi halkın kendisine bağlılığına fazlasıyla güvenmekteydi. Gerçekten de Skene'in konuştuğu Kozanoğulları'na bağlı kişiler, sahip oldukları her şeyin Bey'e ait olduğunu ve canlarını seve seve Beyleri için vereceklerini söylemekteydi. Dahası yağma seferleriyle elde edilen mallar da dahil olmak üzere, ürünlerinin üçte ikisi Bey'le paylaşılmaktaydı (Cevdet Paşa, 1986, s. 113).⁸⁸

Geçmişte bölgeyi ele geçirmeye çalışan Cabbarzadeler'in, Mısırlı İbrahim Paşa'nın ve Kıbrıslı Mehmed Paşa'nın gönderdiği askeri birliklerin Kozan Dağı'nda büyük bozgunlar yaşamaları, Çadircı Mehmed'in artan ününün ve konumuna olan güveninin temelsiz olmadığını göstermekteydi (Cevdet Paşa, 1986, s. 109).⁸⁹ Ahmed Cevdet Paşa da bu bilgileri doğrulamakta ve Kozanoğulları'nın idaresindeki bölgelerin, Osmanlı Devleti'nden bağımsız askeri, siyasi ve hukuki bir yapıya sahip olduğunu söylemektedir (Cevdet Paşa, 1986, ss. 112-115). Geçilmesi güç dar geçitler, uçurumlar, yoğun ormanlarıyla yalnızca topçu yahut süvari birliklerinin değil, piyadenin manevralarını da kısıtlayan korunaklı Kozan Dağı'nın coğrafyası ve Bey'e bağlılık duyan savaşçı ve gözü pek toplulukların varlığı nedeniyle, fazlasıyla kan dökülmeden devletin bu bölgede kontrolü sağlamasının ve yağmaların önüne geçebilmesinin olanaklı olmadığına inanan İngiliz konsoloslar, yaptıkları aracılıkla bunu sağlayabileceklerini düşünmüşlerdir. Böylelikle, iktisadi gelişimi engelleyen yağma akınları durdurulabilecek ve İngiltere'nin sürdürmekte olduğu Osmanlı Devleti'ni güçlendirme, ekonomisini geliştirme ve İngiltere ile olan ticaret hacmini artırma politikasına katkı sunabileceklerdi.

Fakat anlaşılın o ki İngiliz konsoloslar meseleyi oldukça hafife almakta ve kendilerine fazlasıyla güvenmekteydi, zira mesele arabuluculukla çözülemeyecek kadar karmaşıktı. Kozanoğlu'nun hâkim olduğu coğrafya ve göçebe topluluklara karşı meşruiyeti doğrudan yağma akınlarının sürdürülebilirliği üzerine kurulmuştur. Savaşçı aşiretlerin yağmalarını engelleme yönünde girişeceği her çaba, savaşçı topluluklardan oluşan bir yapıdaki hakimiyetinin temellerini sarsmaktan başka bir şeye yaramayacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, Kozan Dağı'nın Kozanoğulları'na verdiği politik güç tam da savaşçı aşiretlere güvenli bir çekilme bölgesi sunmasından kaynaklanmaktaydı. Bir başka deyişle savaşçı aşiretlere cezalandırılmama garantisi sunmaktaydı⁹⁰ (Barker, 1862, ss. 73-74; Skene, 1864, ss. 99-100). Bu nedenle, Kozanoğulları'nın kendilerine bağlı savaşçı aşiretleri devletin takibine ve iskân girişimlerine karşı koruması, kendilerinin de var oluşlarının ve güçlerinin temelini korumak anlamına gelmekteydi. Savaşçı aşiretler nezdinde meşruiyetlerini kaybetmeleri durumunda, hakimiyetlerini sürdüremeyeceklerini son derece iyi bilmekteydiler.

Sonuç

Tanzimat dönemi boyunca İngiltere'nin Osmanlı politikası, İmparatorluğun çöküşünü önlemek amacıyla devletin idari, askeri ve mali yapısını modernleştirme, iktisadi yapısını güçlendirme ve halkın durumunu iyileştirme konularında Babıâli'ye katkıda bulunmayı hedefliyordu. Söz konusu politika kapsamında, İstanbul'daki büyükelçi zaman zaman baskıya varan önerileriyle yapılacak reformlara katkı sunmaya çalışırken, en azından onun kadar önemli bir görevi, konsoloslar Osmanlı taşrasında

⁸⁸ Ayrıca bkz. FO195/338, No 14, 3 Eylül 1852.

⁸⁹ Ayrıca bkz. FO195/338, No 14, 3 Eylül 1852.

⁹⁰ FO195/338, Özel, 30 Kasım 1849. Ahmed Cevdet Paşa bu durumu "... buraları birer eşkıya yuvası olup etraftaki caniler buralara iltica ile hükümetin pençesinden kurtuluyor ve bu dağların sebebine birçok aşair dahi bevadi-i isyan ve ser-keşide dolayışıyor" diyerek açıklamaktaydı (Cevdet Paşa, 1986, s. 107).

sürdürmekteydi. Nitekim, Babıâli tarafından planlanan pek çok reform, eyaletlerde başarılı bir şekilde uygulanmadığı takdirde anlamsız hale gelebilirdi.

İngilizler, Osmanlı ekonomisinin geliştirilmesine özellikle önem vermekteydiler. Bu, yalnızca Osmanlı İmparatorluğu'nda üretilen hammaddelerin ucuz bir şekilde İngiliz sanayisine arz edilmesi ve ortaya çıkacak iktisadi canlanmanın Osmanlıların mamul mal talebinin artmasıyla ilgili değildi. Aynı zamanda, iktisadi gelişme Osmanlı Devleti'nin sürdürdüğü modernleşme politikası için gerekli mali kaynağı sağlayacak ve halkın refah düzeyini artırarak onların devlete olan bağlılığını kuvvetlendirerek İmparatorluğun dağılmasını önleyecekti. Üstelik İngilizlerin bu amacı, Tanzimatçıların amaç ve inançlarıyla örtüşmekteydi.

1841 yılında, Kayseri gibi İngiliz vatandaşının bulunmadığı bir kentte konsolosluğun kurulması, İngiltere'nin Osmanlı politikası kapsamında değerlendirilmelidir. Konsolosların raporlarından anlaşıldığı ve makale boyunca anlatılmaya çalışıldığı üzere, bölgenin iktisadi kaynaklarını geliştirebilmenin ön koşulu bölgede yaz aylarında sayıları hızla artan göçebe aşiretlerin neden olduğu asayiş sorunlarının üstesinden gelebilmektir. Yerel yöneticiler aracılığıyla alınan askeri önlemler bazen kısa dönemli bir rahatlama sağlasa da devamlı bir etki yaratmamış ve kırsal güvenlik kalıcı olarak sağlanamamıştır. Nitekim, bölge halkı arasındaki genel kanı, göçebe aşiretlerin önemli bir kısmının bağlı olduğu Kozanoğulları kontrol altına alınmadığı müddetçe göçebe probleminin kalıcı surette çözüme kavuşturulamayacağıydı. Konsolosların, İngiliz diplomatiğinin verdiği özgüven ve bazı yerel memurların da teşvikiyle göçebe yağmalarının sona erdirilmesi ve Kozanoğlu Çadircı Mehmed Ağa'nın merkezi devletin mutlak hakimiyetini kabul etmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirecekleri görüşmelerle sorunu çözebileceklerini düşündükleri anlaşılmaktadır. Yapılan iki görüşmenin kayıtlarının gösterdiği üzere, İngiltere'nin Osmanlı Devleti üzerindeki nüfuzu Çadircı Mehmed Ağa tarafından iyi bilinmekte ve kendisi ile Babıâli arasında İngiltere büyükelçisinin arabulucu olması konusuna kıymet verilmekteydi.

Öte yandan konsolosların, Kozanoğulları'nın liderliğini yaptıkları siyasi yapıyı yeterince anladıklarını söyleyebilmek mümkün değildir. Kuşkusuz iki görüşme sonrasında da göçebe yağmalarının bir anda kesilmesi, Kozanoğlu'nun göçebe aşiretler üzerindeki etkisini göstermekteydi. Fakat söz konusu savaşçı göçebeler üzerindeki meşruiyetinin temeli, onların savaşçı yapılarını sürdürebilmeleri üzerine kuruluydu. Dahası, söz konusu siyasi yapının kendi içerisinde bir hukuk ve yönetim sistemi, iktisadi yapısı ve savaşçılığın son derece önemli olduğu toplumsal kodları bulunmaktaydı. Savaşçı bir aşiret konfederasyonu liderinin, merkezi devletin otoritesine boyun eğmesi, bir bütün olarak toplumsal ve politik yapının üzerine kurulduğu temelin çözülmesi riskini bağrında taşımaktadır. Dahası, lideri buna ikna etmek, onun, kendisine bağlı aşiret savaşçıları ikna edebileceği anlamına gelmemektedir. Bir başka deyişle, Kozanoğulları'nın gücünün sınırları bulunmaktaydı. Nitekim ilk görüşmenin ardından yalnızca kısa süreli bir sükûnet sağlanabildiği gibi ikinci görüşme de kalıcı bir etki yaratmamıştır. Üstelik, ikinci görüşmenin yapılmasından kısa bir süre sonra, Samsun ve Tarsus yardımcı konsoloslukları görevlerine devam etmekle birlikte, Kayseri konsolosluğu kapatılmış ve yine aynı dönemde başlayan Kırım Savaşı'yla bölge eski haline dönmüştür.

1865 yılına kadar yerel yöneticilerin başvurduğu önlemler göçebelerin tarımsal alanlar üzerindeki baskısını sonlandırmakta yeterli olmadığında, devreye bizzat Babıâli girerek, Çukurova ve çevresinde kışlayan göçebelerle, söz konusu verimli ovası çepeçevre saran Kozan Dağı, Gavur Dağı ve Kürt Dağı'nda iskân harekâtına girişmiştir. Babıâli, Fırka-i Islahiye ismiyle kurulan özel bir askeri birlikle, söz konusu dağlarda, Kozanoğulları'nın da arasında bulunduğu hanedanları bölgeden sürerek, Babıâli'den bağımsız hareket eden siyasal yapıları ve dayandıkları toplumsal temelleri büyük ölçüde parçalamayı başarmıştır. Bu hareketin ardından göçebelerin hâkim olduğu bölgeler yavaş, fakat istikrarlı şekilde tarımsal faaliyete ve ticarete açılabilmiştir.

Çıkar çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Mali destek:

Yazar bu çalışma için mali destek almadığını bildirmiştir.

Etik kurul onayı:

Yazar bu çalışmada etik kurul onayına gereksinim duymadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Albaş, M. (2020). *Tanzimat döneminde muhalefet kültürü: Ziya Paşa örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Bailey, F. E. (1940). The economics of British foreign policy, 1825-50. *The Journal of Modern History*, 12(4), 449-484. <https://doi.org/10.1086/236517>
- Bailey, F. E. (1942). *British policy and the Turkish reform movement: A study in Anglo-Turkish relations 1826-1853*. Harvard University Press.
- Barker, W. B. (1862). *Cilicia, Its former history and present state*. Richard Griffin and Co.
- Beydilli, K. (1998). Hünkâr İskelesi anlaşması. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 18, 588-590.
- Bilirli, T. (2016). *Tanzimat dönemi imar meclisleri (1845-1846)* [Doktora Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Cevdet Paşa. (1986). *Tezâkir 21-39* (C. Baysun, Yay. haz.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Davison, R. H. (1992). Britain, the international spectrum, and the eastern question, 1827-1841 *New Perspectives on Turkey*, 7, 15-35. <https://doi.org/10.15184/S0896634600000479>
- Dönmez, A. (2014). *Osmanlı modernleşmesinde İngiliz etkisi: Diplomasi ve Reform (1833-1841)*. Kitap Yayınevi.
- Dönmez, A. (2019). The role of James Brant in the process of structural changes in British consulates. *ADALYA*, 22, 363-379.
- Gezer, S. (2023). Halk bilimi-sözlü tarih ilişkisi bağlamında Avşarlar ile Cadoğlu mücadelesinin sözlü kültüre yansımaları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16(43), 958-980. <https://doi.org/10.12981/mahder.1323972>
- Görkem, İ. (2006). *Yeni bilgiler ışığında Dadaloğlu bütün şiirleri*. E Yayınları.
- İpşirli, M. (2002). Kayseri. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 25, 96-101.
- Kocabaşoğlu, U. (2004). *Majestelerinin konsolosları: İngiliz belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz konsoloslukları (1580-1900)*. İletişim Yayınları.
- Köse, M. (2015). *Kayseri şehri (1830-1860)* [Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Kütükoğlu, M. (2013). *Balta Limanı'na giden yol Osmanlı-İngiliz münâsebetleri (1580-1850)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Neale, F. A. (1851). *Eight years in Syria, Palestine, and Asia Minor, from 1842 to 1850*. C. II. Colburn and Co.
- Puryear, V. J. (1969). *International economics and diplomacy in the near east: A study of British commercial policy in the Levant 1834-1853*. Archon Books.
- Rodkey, F. S. (1929). Lord Palmerston and the rejuvenation of Turkey, 1830-1841. *The Journal of Modern History*, 1(4), 570-593.
- Rodkey, F. S. (1930). Lord Palmerston and the rejuvenation of Turkey, 1830-1841: Part II, 1839-1841. *The Journal of Modern History*, 2(2), 193-225.
- Sarialioğlu, İ. (2017). *Stratford Canning'in İstanbul büyükelçiliği (1841-1847)* [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Schilcher, L. (2010). Geç Osmanlı Suriye'sinde tahıl ekonomisi ve büyük ölçekli ticarileşme sorunu. Ç. Keyder ve F. Tabak (Yay. haz.), *Osmanlı'da toprak mülkiyeti ve ticari tarım içinde* (ss. 186-212), Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Skene, J. H. (1864). *Rambles in the deserts of Syria and among the Turkomans and Bedaweens*. John Murray.
- Yılmaz, Ö. (2023). Batum İngiliz konsolos yardımcısı Frederick Guarracino'nun 1841'de Batum'dan Erzurum'a seyahati. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 165-190. <https://doi.org/10.31765/karen.1244963>
- Yörük, S. (2017). *Fırka-i Islâhiye: Cevdet Paşa – Kozan ve Gâvur Dağı ahvâline dâir Lâyiha*. İdeal Kültür & Yayıncılık.